

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Шляхи реалізації європейських стандартів життя в
Україні»

Виконав: студент групи СЗ-24-1м
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

Лях К. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник: Туболець Ірина Іванівна к. е. н., доц., доцентка кафедри
соціального забезпечення та податкової справи

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(місце роботи)

_____ (посада)

_____ (науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти магістр
Спеціальність 232 «Соціальне забезпечення»

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Лях Кирило Вадимович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Шляхи реалізації європейських стандартів життя в Україні»

керівник роботи Туболец Ірина Іванівна к. е. н., доц., доцентка кафедри соціального забезпечення та податкової справи

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
від “01” вересня 2025 р. № 708кс

2. Строк подання студентом роботи 15.01.2026 р.

3. Вихідні дані до роботи праці вітчизняних науковців; статистичні дані Державної казначейської служби України, Пенсійного фонду України, Податкової служби України; матеріали інтернет-ресурсів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методологічні засади європейських стандартів життя.

2. Аналіз рівня життя в Україні в контексті європейських стандартів.

3. Шляхи реалізації європейських стандартів життя в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 25 таблиць; 1 рисунок.

6. Дата видачі завдання “02” вересня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та обробка літературних джерел за темою дослідження	вересень 2025 р.	Виконано
2.	Складання плану (змісту) роботи	вересень 2025 р.	Виконано
3.	Написання першого розділу роботи	вересень 2025 р.	Виконано
4.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
5.	Написання другого розділу роботи	жовтень 2025 р.	Виконано
6.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
7.	Написання третього розділу роботи	листопад 2025 р.	Виконано
8.	Консультації з науковим керівником	згідно з графіком консультацій	Виконано
9.	Написання вступу та висновків до роботи	грудень 2025 р.	Виконано
10.	Оформлення роботи, надання її науковому керівнику, отримання відгуку	січень 2025 р.	Виконано
11.	Підготовка доповіді та демонстраційних матеріалів до роботи	січень 2025 р.	Виконано
12.	Здача роботи на кафедрі	січень 2025 р.	Виконано
13.	Захист роботи	січень 2025 р.	

Студент _____
(підпис)

Лях К. В.
(прізвище та ініціали)

Керівник _____
(підпис)

Туболець І. І.
(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Лях К. В. Шляхи реалізації європейських стандартів життя в Україні. Магістерська кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, 2026.

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 83 сторінках, містить 25 таблиць, 1 рисунок. Список використаних джерел налічує 68 найменувань.

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні, методологічні та прикладні аспекти формування й реалізації європейських стандартів життя в Україні в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Розкрито сутність категорій «якість життя» та «рівень життя» як багатовимірних соціально-економічних показників, що відображають добробут населення, доступ до соціальних благ і ефективність державної політики.

Проаналізовано основні компоненти якості життя відповідно до стандартів Європейського Союзу, зокрема економічний розвиток, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, дотримання прав людини, екологічну безпеку та інституційну спроможність держави. Узагальнено сучасні методики оцінювання рівня життя, зокрема індекс людського розвитку, індекс добробуту, європейські та міжнародні системи моніторингу якості життя.

Проведено аналіз соціально-економічного стану України у 2022–2024 роках, здійснено порівняльну діагностику ключових індикаторів якості життя України та країн Європейського Союзу, виявлено основні бар'єри на шляху досягнення європейських стандартів життя, зумовлені війною, економічними втратами, демографічними змінами та інституційними обмеженнями.

Обґрунтовано напрями реалізації європейських стандартів життя в Україні, зокрема через проведення структурних реформ у сферах економіки, охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, активізацію євроінтеграційних процесів, розвиток людського потенціалу та адаптацію соціальної політики до сучасних викликів. Запропоновано рекомендації щодо підвищення якості життя населення в умовах відбудови та довгострокового соціально-економічного розвитку.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих висновків і рекомендацій органами державної влади та місцевого самоврядування, аналітичними центрами та громадськими організаціями при формуванні стратегій соціального розвитку та імплементації європейських стандартів життя в Україні.

Ключові слова: європейські стандарти життя, якість життя, рівень життя, соціальний розвиток, соціальний захист, євроінтеграція, індекси якості життя, державна соціальна політика.

ABSTRACT

Liakh K. V. *Ways to implement European standards of living in Ukraine.*

Master's qualification thesis for obtaining the degree of Master in specialty 232 "Social Security". University of Customs and Finance, Dnipro, 2026.

The master's qualification thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions, a list of references, and appendices. The thesis is presented on 83 pages, contains 25 tables and 1 figure. The list of references includes 68 sources.

The master's qualification thesis examines the theoretical, methodological, and practical aspects of the formation and implementation of European living standards in Ukraine under martial law and during post-war recovery. The essence of the categories "quality of life" and "standard of living" is revealed as multidimensional socio-economic indicators reflecting population well-being, access to social benefits, and the effectiveness of state policy.

The main components of quality of life in accordance with the standards of the European Union are analyzed, including economic development, healthcare, education, social protection, human rights observance, environmental security, and institutional capacity of the state. Modern methodologies for assessing the standard of living are generalized, in particular the Human Development Index, the Prosperity Index, as well as European and international quality of life monitoring systems.

An analysis of the socio-economic condition of Ukraine in 2022–2024 is conducted. A comparative assessment of key quality of life indicators in Ukraine and European Union countries is carried out, and the main barriers to achieving European living standards are identified, caused by the war, economic losses, demographic changes, and institutional constraints.

The directions for implementing European living standards in Ukraine are substantiated, in particular through structural reforms in the fields of economy, healthcare, education, and social protection, intensification of European integration processes, development of human potential, and adaptation of social policy to modern challenges. Recommendations aimed at improving the quality of life of the population in the context of reconstruction and long-term socio-economic development are proposed.

The practical significance of the thesis lies in the possibility of using the obtained conclusions and recommendations by public authorities and local self-government bodies, analytical centers, and public organizations in the formation of social development strategies and the implementation of European living standards in Ukraine.

Keywords: European living standards, quality of life, standard of living, social development, social protection, European integration, quality of life indices, state social policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ ЖИТТЯ	8
1.1 Поняття та суть європейських стандартів життя	8
1.2 Основні компоненти якості життя за стандартами ЄС (економіка, охорона здоров'я, освіта, права людини, екологія тощо)	12
1.3 Методологія оцінювання рівня життя (індекси, показники, порівняльний аналіз)	18
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РІВНЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ	27
2.1 Поточний соціально-економічний стан України	27
2.2 Діагностика індикаторів якості життя в Україні та країнах ЄС	36
2.3 Основні бар'єри на шляху досягнення європейських стандартів життя	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	50
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ	52
3.1 Роль реформ у сфері економіки, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту	52
3.2 Євроінтеграційні процеси як каталізатор змін	58
3.3 Рекомендації щодо реалізації європейських стандартів в умовах сучасних викликів (війна, відбудова, відтік кадрів)	61
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах геополітичних змін та активного курсу України на європейську інтеграцію питання досягнення європейських стандартів життя набуває особливої актуальності. Зміцнення демократичних інституцій, підвищення рівня життя населення, доступ до якісної освіти, медицини, соціального захисту та справедливого правосуддя — усе це є ключовими вимогами до країн, що прагнуть до членства в Європейському Союзі. В умовах війни та повоєнного відновлення реалізація європейських стандартів стає не лише політичним пріоритетом, а й передумовою для забезпечення стійкого розвитку та добробуту українського суспільства.

Аналіз наукових досліджень. Проблематику якості життя, європейських стандартів та інтеграційних процесів досліджували такі українські та зарубіжні науковці, як О. В. Балацький, І. М. Коваль, Л. Л. Таран, Ю. М. Саєнко, І. Норт, А. Сен, а також експерти міжнародних організацій — Євростату, Світового банку, ООН та OECD. Їхні роботи сформували теоретичне підґрунтя для вивчення даної тематики та окреслили ключові напрями підвищення рівня життя відповідно до європейських критеріїв.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану реалізації європейських стандартів життя в Україні та визначити ефективні шляхи їхнього впровадження в національну практику.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розкрити поняття та суть категорії «якість і рівень» життя;
- охарактеризувати основні компоненти якості життя за стандартами ЄС (економіка, охорона здоров'я, освіта, права людини, екологія тощо);
- розкрити методологія оцінювання рівня життя (індекси, показники, порівняльний аналіз);
- визначити поточний соціально-економічний стан України;

- продіагностувати індикатори якості життя в Україні та країнах ЄС;
- визначити основні бар'єри на шляху досягнення європейських стандартів життя;
- промоніторити роль реформ у сфері економіки, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту;
- проаналізувати євроінтеграційні процеси як каталізатор змін;
- розробити рекомендації щодо реалізації європейських стандартів в умовах сучасних викликів (війна, відбудова, відтік кадрів).

Об'єкт дослідження процес адаптації України до європейських стандартів життя.

Предмет дослідження - механізми, інструменти та напрями реалізації європейських стандартів життя в українських реаліях.

Методи дослідження. У процесі роботи було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез, порівняльний аналіз, системний підхід, індукція і дедукція, статистичне узагальнення, аналіз нормативно-правових актів та соціально-економічних показників.

Інформаційні джерела. У роботі використано матеріали наукових публікацій, офіційні документи Європейського Союзу, статистичні дані Держстату України, Євростату, звіти міжнародних організацій (UNDP, World Bank, OECD), а також аналітичні доповіді профільних українських та європейських інституцій.

Практична значимість. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування, неурядовими організаціями та аналітичними центрами при формуванні стратегій соціального розвитку, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін з політології, публічного управління, соціології та євроінтеграції.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 74 сторінки, містить 24 таблиці і 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ

1.1 Поняття та суть категорій «якість і рівень» життя

На сьогодні у науковій спільноті ще не сформовано єдиного підходу до тлумачення сутності та змістового наповнення понять «якість життя» та «рівень життя». Крім того, стандарти життя потребують постійного оновлення відповідно до змін у суспільстві. Оцінка якості життя як окремої особи, так і суспільства загалом, залишається актуальною проблемою, що має як теоретичне, так і практичне значення для багатьох галузей знань і сфер діяльності — від особистісного рівня до державного масштабу.

Концепція якості життя набула суттєвого розвитку як у працях зарубіжних науковців, так і серед українських дослідників. У сучасних умовах нові підходи до розуміння соціального прогресу сприяли зростанню інтересу до проблем якості життя з боку як науковців, так і практиків. Особлива увага приділяється питанням її оцінювання, що безпосередньо відображає рівень життя населення. У зв'язку з цим доцільно розглянути, як змінювалося трактування понять «якість життя» та «рівень життя» у різні періоди наукового осмислення цієї теми (табл. 1.1).

Розглядаючи особливості перехідного періоду, подані в таблиці 1, варто акцентувати увагу на перспективах соціального розвитку, які оцінюються за сучасними індексами, що базуються на статистичних даних Євростату. Одним із ключових інструментів у цьому напрямі є система статистики Європейського Союзу з питань доходів та умов життя — European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). Вона використовується для оцінювання якості та рівня життя, а також для здійснення міжкраїнного порівняння, вивчення найкращих практик і вимірювання прогресу суспільства.

Таблиця 1.1

Науковий підхід до категорій «якість життя» та «рівень життя»

Період	Категорії	
	Якість життя	Рівень життя
60-ті рр.	Якість життя змодельована з встановленою траєкторією промислового розвитку та визначається за допомогою людських доходів та їх потреб	Рівень життя залежав від темпів природного приросту (старіння населення, рівень фертильності жінок), проводили дослідження доходів та витрат населення, що і відображали досягнутий рівень споживання матеріальних та духовних благ
80-ті рр.	Якість життя охоплює можливості, які надаються соціальними, економічними і політичними свободами, а також розраховується за індексом людського розвитку (доходи, здоров'я, освіта)	Рівень життя базується на доходах і населенні, внаслідок чого було введено такі категорії, як «добробут» і «спосіб життя»
90 рр.	Якість життя визначали за індексом розвитку людського потенціалу, тобто ВВП на душу населення, тривалість життя, рівень освіти	Рівень життя диференціювався за регіональною ознакою і оцінювався, як реальний дохід на душу населення
2000-ні рр.	Якість життя виражено у захисті прав споживачів та інтересів всього суспільства. Методика заснована на порівнянні з іншими країнами, використовуючи інструмент бенчмаркінгу та міжнародного індексу розвитку людського потенціалу у (Human development index, the HDI)	Рівень життя залежить від збільшення обсягів виробництва і шляхів перерозподілу доходів у суспільстві, забезпечуючи високий рівень задоволення людських потреб
2020-ті рр.	Якість життя визначається за рейтингом та оцінюється за міжнародним індексом стандартів якості життя (International Living's Quality of Life Index)	Рівень життя визначається як реальний дохід на душу населення та кількість населення за межею бідності

Джерело: складено автором на підставі [46]

До основних методологічних підходів, що застосовуються в межах таких оцінок, належать: загальна методологічна концепція стандартів і якості життя (Standard of Living and Quality of Life), підходи Economist Intelligence Unit, International Living, методики Європейського Союзу та Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) (Євростат, 2021).

Особливої уваги заслуговує той факт, що соціальне включення (інклюзія) є одним із пріоритетів соціальної політики ЄС. У більш широкому розумінні якість життя як наукова концепція охоплює не лише особистісні характеристики людини, її культурний розвиток і життєвий простір, а й якість

функціонування політичної, фінансової та соціальної системи суспільства (Субетто, 1996).

У подальшому зосередимося на характеристиці основних показників, що відображають якість життя (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Характеристика показників якості життя

№ п/п	Показник	Характеристика показника
1	Здоров'я людини	Тривалість життя, тривалість, тяжкість та кількість захворювань, рівень смертності
2	Харчування	Регулярність харчування, склад продуктів, цінність (в калоріях, грамах, кількості вітамінів, білків, жирів та вуглеводів), смакові якості, свіжість і чистота продуктів (смакові підсилювачі, хімічні добавки)
3	Освіта	Тривалість і рівень навчання; ступінь оволодіння науковими знаннями, художній і моральний рівні літератури, доступність бібліотек, телебачення, музеїв та інших закладів культури
4	Зайнятість і умови праці	Умови і характер праці, її напруженість і ефективність, відповідність особистим нахилам і здібностям людей, свобода вибору професії, тривалість робочого часу, щорічних відпусток, зайнятість і безробіття, матеріальна і моральна оцінка праці
5	Житлові умови	Площа і облаштування житла, обстановка, зручність планування і благоустрій населеного пункту
6	Соціальне забезпечення	Соціальна рівність, гарантія зайнятості, забезпечення старості, тимчасової непрацездатності, допомога сім'ям з дітьми та відповідні показники допомог, пенсій, дотацій тощо
7	Одяг	Якість, можливість вибору, доступність, міцність і різноманітність одягу та взуття
8	Відпочинок і вільний час	Тривалість відпочинку, можливість вибору, доступність різних установ для відпочинку і спорту, туризму, екскурсій, подорожей, задоволення проведенням вільного часу і відпочинку
9	Права людини	Можливості реалізації прав людини, забезпечення безпеки; захист від епідемій, катастроф, стресової напруги у зв'язку з військовими і національними зіткненнями

Джерело: складено автором за джерелами [46]

Водночас поняття рівня життя переважно пов'язане з добробутом населення та характером його повсякденного існування. Добробут, у свою чергу, визначається низкою чинників, серед яких: способи виробництва, рівень суспільної продуктивності праці, матеріальна база суспільства та доступність соціальних послуг. Спосіб життя залежить від обсягу потреб і

можливостей їх задоволення, що визначається реальними доходами населення.

Згідно з підходом Дж. К. Гелбрейта, під поняттям «якість життя» слід розуміти сукупність благ, які сучасне розвинене суспільство здатне надати своїм громадянам (Galbraith, 1958). Виходячи з цього, якість життя можна розглядати як комплексну, інтегральну категорію, що охоплює як об'єктивні, так і суб'єктивні характеристики різних сфер життєдіяльності людини (рис. 1.1).

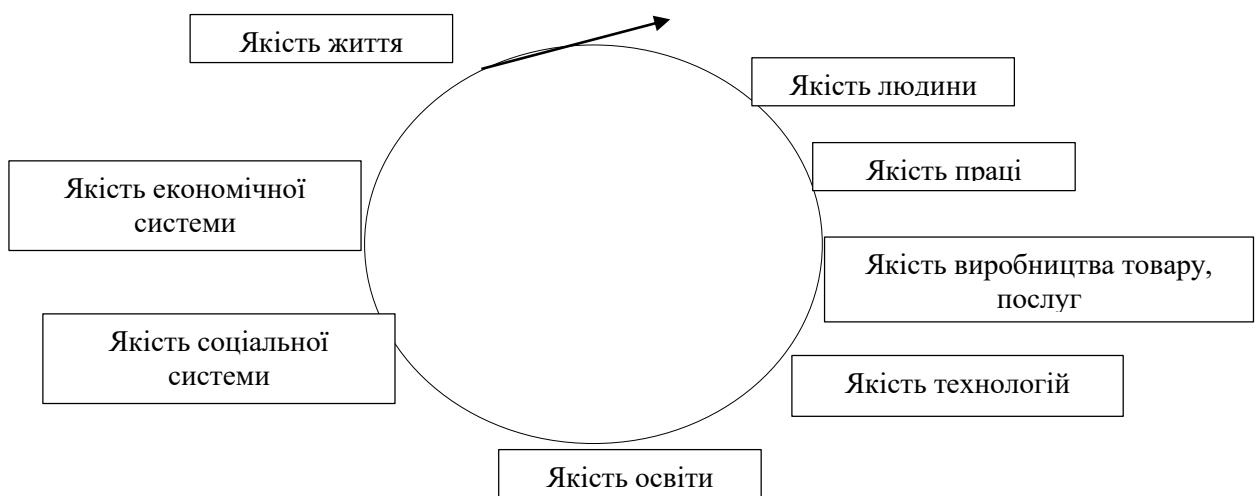

Рис. 1.1. Петля взаємозв'язку складових елементів якості життя

Джерело: авторська розробка [20]

Елементи якості життя утворюють своєрідну замкнену «петлю якості» (рис. 1.1), що ілюструє різноманітність людських потреб та можливість всебічного, гармонійного розвитку особистості. Усі існуючі підходи до визначення якості життя та формування концептуальних уявлень про ефективне управління цим процесом базуються на необхідності нормативної оцінки. Це передбачає встановлення критеріїв і стандартів у межах завдань щодо забезпечення належної якості та рівня життя населення.

Наразі актуальною є потреба у виробленні єдиної концептуальної моделі оцінювання якості життя та формування рівня життя відповідно до європейських стандартів. Для оцінювання сучасного стану суспільства використовуються різні соціально-економічні показники, зокрема: валовий

внутрішній продукт (ВВП), національний і реальний дохід на душу населення, обсяг наданих послуг, середній рівень заробітної плати тощо. Додатковими індикаторами рівня життя виступають середня тривалість життя, коефіцієнти народжуваності та смертності населення.

Узагальнюючи різні підходи до трактування поняття якості життя, науковці зазвичай виокремлюють три основні типи його визначення: глобальні, компонентні та вузькі [2]. Глобальні трактування розглядають якість життя як ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини. Компонентні підходи акцентують увагу на багатовимірності цього явища, розрізняючи його об'єктивні та суб'єктивні виміри. У межах загальноприйнятого підходу якість життя розглядається не лише як задоволеність наявними умовами, але й як здатність підтримувати досягнутий рівень. Третій — вузький — підхід зосереджується на окремих складових, обмежуючи визначення однією або двома характеристиками, що відображають специфіку окремих сфер життя.

1.2 Основні компоненти якості життя за стандартами ЄС (економіка, охорона здоров'я, освіта, права людини, екологія тощо)

Якість життя розглядається як основна ціль соціально-економічного розвитку та ключовий показник ефективності управління як економічними процесами, так і соціальною сферою. Зростаюча увага до цієї проблематики змушує уряди розвинених держав враховувати суспільні пріоритети при формуванні стратегій соціально-економічного розвитку. [35]

Особливо важливо оцінити, яким чином соціальне середовище впливає на світогляд людини, її сприйняття дійсності, здатність отримувати задоволення від праці, можливості особистісного розвитку впродовж усього життя, а також її участь у суспільному поступі за умови збереження доброго здоров'я. Це потребує глибшого розуміння взаємозв'язків між компонентами

якості життя та пошуку нових підходів до її оцінювання.

Актуальність проблеми підтверджується активністю міжнародних інституцій, таких як ООН, а також зацікавленістю урядів окремих країн і експертної спільноти. Зокрема, за ініціативою Президента Франції була створена Комісія з вимірювання економічних досягнень і соціального прогресу, висновки якої враховуються при плануванні та моніторингу розвитку. Європейська комісія також взяла на себе відповідні зобов'язання, серед яких — визначення цільових індикаторів у межах стратегії «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання» [21].

Ще у 2007 році, під час конференції «За межами ВВП», організованої за участі Європейського парламенту, Римського клубу, Європейської комісії, ОЕСР та Всесвітнього фонду природи, було задекларовано необхідність оновлення підходів до оцінювання суспільного прогресу. Президент Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу тоді зазначив, що хоча ВВП залишається важливим інструментом економічної політики, він не відображає усього спектру викликів сучасності. Він підкреслив, що для подолання актуальних і майбутніх проблем необхідно виходити за межі традиційних економічних мірил [9].

У цьому контексті Організація економічного співробітництва та розвитку реалізує Глобальну ініціативу «Оцінка суспільного прогресу» (*Measuring the Progress of Societies*), спрямовану на підвищення обізнаності, залучення політичної підтримки, розвиток системи ключових економічних, соціальних та екологічних показників. Під час саміту G20 у Пітсбурзі у 2009 році лідери провідних країн світу наголосили на важливості розробки нових методів оцінювання суспільного розвитку, які враховували б соціальні й екологічні аспекти та сприяли б реалізації принципів збалансованого зростання.

Питання вимірювання суспільного прогресу стало предметом обговорення на Всесвітньому форумі зі статистики, знань та політики, який відбувся у Стамбулі в червні 2007 року. У заході взяли участь понад 1200

делегатів — представників урядів, бізнесу, громадянського суспільства та наукових кіл зі 130 країн світу. Результатом Форуму стала Стамбульська декларація, підписана представниками Європейської комісії, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Організації Об'єднаних Націй, її агенцій, а також низкою міжнародних експертних структур.

Учасники декларації визначили ключові запитання, що мають бути враховані під час розробки систем вимірювання суспільного прогресу [6]:

- Що саме вимірювати? — Це питання стосується вибору об'єкта оцінювання: чи це ресурси й умови, чи продукти та результати; а також акцентує увагу на потребі розуміння рушіїв розвитку.

- Як вимірювати? — Проблематика пов'язана з наявними методологічними складнощами в оцінці таких аспектів, як безпека, права людини, громадська активність, соціальна участь тощо.

- Які критерії використовувати? — Підкреслюється важливість вибору між фокусом на досягненнях або на незадоволених потребах, оцінкою прогресу чи регресу, а також врахуванням альтернативної вартості та зовнішніх ефектів.

- На якому рівні здійснювати вимірювання? — Йдеться про визначення пріоритетного рівня аналізу: індивідуального, домогосподарств, громад, регіонів або держави загалом.

- З якою метою здійснювати вимірювання? — Необхідно чітко визначити цілі: моніторинг ефективності державної політики, підтримка прийняття управлінських рішень, стратегічне планування чи міжнародні порівняння.

У декларації наголошується на важливості використання національних і міжнародних статистичних джерел та соціологічних досліджень для створення ефективних підходів до оцінки суспільного прогресу. Якість життя населення є одним із ключових інструментів соціально-економічної політики, оскільки дозволяє: формувати орієнтири для майбутнього соціально-економічного

розвитку; здійснювати моніторинг поточного стану суспільства; визначати рівень бідності; оцінювати позицію країни на міжнародній арені; проводити порівняльний аналіз між регіонами.

Для оцінки якості життя застосовуються два основних підходи з різною метою. Перший — для здійснення міжнародних порівнянь між країнами світу. Другий — для внутрішнього оцінювання, що використовується державою у процесі планування соціально-економічного розвитку [8].

На сьогоднішній день державними та недержавними структурами розроблено понад 150 інтегральних індикаторів добробуту, які використовуються для оцінки ефективності урядової політики у соціальній, економічній та екологічній сферах. Існує понад сто ініціатив, що використовують показники якості життя для прийняття рішень як на національному, так і на місцевому рівнях.

Показники, за допомогою яких визначається рівень і якість життя, поділяються на кількісні та якісні. До кількісних належать: валовий національний продукт або національний дохід на душу населення, рівень доходів та їх розподіл, споживання матеріальних благ і послуг, рівень зайнятості тощо.

До якісних показників якості життя відносять індикатори, що відображають умови праці, побуту, організацію дозвілля, психологічний комфорт тощо. Важливо підкреслити, що кількісні показники мають ключове значення для аналізу об'єктивних аспектів якості життя. Проте досягнення суспільного прогресу не може бути повноцінно оцінене лише на основі кількісних (здебільшого економічних) індикаторів, попри їхню доступність і відносну легкість у зборі та аналізі.

Наразі відсутній універсальний підхід до вимірювання якості життя населення, що зумовлює необхідність врахування багатоманіття існуючих методик. Узагальнений огляд основних підходів до оцінювання якості життя представлено в табл. 1.2.

Загальна характеристика міжнародних систем оцінювання якості життя

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість охоплених країн
Загально-методологічна концепція стандартів і якості життя	Науково-академічне співтовариство в цілому	Розмежування макроекономічних показників та соціологічних індикаторів	ВВП на одну особу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошук, видатки домогосподарств, GFK кошук, рівень бідності, нерівність у доходах, задоволеність життям і щастя, депривація, оптимізм щодо майбутнього тощо	Залежно від академічних завдань
Індекс якості життя EIU	Дослідницька організація Economic Intelligence Unit	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Здоров'я, сім'я, громадське життя, матеріальне благополуччя, політична стабільність і безпека, клімат, гарантія зайнятості, політична свобода, гендерна рівність	111
Методологія ЄС European Statistical System Committee	Європейський комітет статистичних систем	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Матеріально-побутові умови, продуктивна чи основна активність, здоров'я, освіта, дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія), економічна та фізична безпека, державне управління (влада) та основні права, природа та навколишнє середовище, загальне сприйняття життя	
Індекс якості життя International Living	Журнал International Living	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Вартість життя, культура, економіка, довкілля, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека та ризик, клімат	190
Європейський моніторинг якості життя	Європейська фундація покращення життя та умов праці	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, зайнятість, депривації (позбавлення) за доходами, освіта, сім'я, соціальна участь, житло, навколишнє середовище, транспорт, безпека, відпочинок, задоволеність життям	34
Better Life Initiative	ОЕСР	Інтегральна оцінка параметрів	Житлові умови, доходи, зайнятість, освіта, екологія, здоров'я, ефективність управління, суспільне	34

			життя, безпека, задоволеність умовами життя, баланс між робочим часом і дозвіллям	
--	--	--	--	--

Джерело: складено автором [19]

Загальнометодологічна концепція стандартів і якості життя (*Standard of Living and Quality of Life*) використовується як аналітична основа для оцінки рівня суспільного прогресу в різних країнах світу. Цей підхід передбачає розмежування двох ключових елементів: рівня життя, що має переважно економічне (макроекономічне) спрямування, та якості життя, яка базується переважно на соціологічних або соціально-психологічних (суб'єктивних) показниках [7].

Згідно з концепцією, стандарти життя відображають об'єктивні макропоказники — зокрема, ВВП на душу населення, індекс споживчих цін, рівень споживання, витрати домогосподарств, GfK-кошик, рівень бідності та нерівності доходів. Натомість якість життя оцінюється через суб'єктивні критерії: рівень задоволеності життям, відчуття щастя, самооцінка соціальної депривації, надії на майбутнє тощо [11].

Варто зазначити, що дана методологія не передбачає чіткого, уніфікованого набору показників, тому її застосування є гнучким і вибіркоvim. У міжнародних дослідженнях вона використовується частково та адаптується до цілей конкретного аналізу [10].

Одним із прикладів практичного застосування суб'єктивних і об'єктивних індикаторів є методологія Economist Intelligence Unit (підрозділ *The Economist Group*), яка передбачає формування Індексу якості життя для 111 країн світу. Методика базується на регресійній моделі, приблизно на 80% побудованій на результатах соціологічних опитувань. Респонденти різного віку оцінювали рівень задоволеності основними сферами життя за п'ятибальною шкалою, а також надавали оцінку власному добробуту.

Окрім опитувань, до моделі включено об'єктивні економічні показники, зокрема ВВП на душу населення з урахуванням паритету купівельної спроможності. У межах дослідження якість життя оцінюється за дев'ятьма

напрямами: здоров'я, сім'я, громадське життя, матеріальний добробут, політична стабільність і безпека, клімат, зайнятість, політичні свободи та гендерна рівність. Кожен напрям представлено відповідними індикаторами, які включено до інтегрального індексу з урахуванням вагових коефіцієнтів, що розраховуються на основі багатофакторного регресійного аналізу (див. Додаток А).

1.3 Методологія оцінювання рівня життя (індекси, показники, порівняльний аналіз)

Оцінка якості життя передбачає виявлення ступеня відповідності основних умов життєдіяльності людини її потребам, очікуванням і уявленням про гідне життя. Така оцінка ґрунтується на порівнянні фактичних характеристик життя індивіда або суспільства з еталонними параметрами, прийнятими як база для аналізу. Процес вимірювання якості життя включає кілька етапів: від вибору релевантних показників і встановлення критеріїв оцінювання — до безпосереднього аналізу отриманих даних.

Залежно від підходу, використовуються кількісні, якісні та інтегральні показники:

- Кількісні індикатори фокусуються на об'єктивних параметрах, таких як валовий національний продукт на душу населення, обсяг споживання товарів і послуг, рівень зайнятості тощо.
- Якісні індикатори відображають умови праці, побуту, відпочинку, безпеки та інші аспекти комфортного життя.
- Інтегральні показники поєднують у собі як кількісні, так і якісні характеристики, формуючи комплексну оцінку, яка може бути представлена через комбінації статистичних даних, експертних оцінок або індексів [3].

Сучасні підходи до оцінювання якості життя класифікуються на два основні напрями:

1. Об'єктивний підхід базується на вимірюванні реальних умов життя (соціальних, економічних, екологічних), у яких людина реалізує свої потреби. Основна мета — отримання кількісної оцінки рівня життя за допомогою надійної статистичної інформації. Об'єктивні індикатори включають дані про доходи населення, рівень заробітної плати, прожитковий мінімум, нерівність (наприклад, індекс Джині), житлові умови, структуру витрат тощо.

2. Суб'єктивний підхід орієнтований на оцінювання індивідуального сприйняття якості життя. Цей підхід реалізується за допомогою соціологічних опитувань і передбачає врахування особистої задоволеності життям, відчуття щастя, емоційного стану тощо [4]. Суб'єктивні оцінки мають два компоненти:

- раціональний — включає загальну задоволеність життям та окремими його аспектами;
- емоційний — формується як баланс позитивних і негативних переживань.

Суб'єктивні параметри значною мірою залежать від особистого досвіду, життєвих цінностей, світогляду та індивідуального сприйняття. Це зумовлює складність уніфікації критеріїв оцінки, оскільки те, що є важливим для одного індивіда, може бути неактуальним для іншого. Тому надзвичайно важливою є чітка розробка системи критеріїв, яка б дозволила узагальнювати результати оцінок і забезпечити порівнюваність даних у межах досліджень.

Національні системи оцінювання якості життя, залишаючи можливість для міжнародних порівнянь, одночасно відображають історичні, соціокультурні та економічні особливості кожної країни. Вони дозволяють більш точно враховувати реальні потреби громадян і виявляти специфіку національного контексту — економічного, соціального, екологічного, духовного. Огляд різних підходів країн до оцінювання якості життя узагальнено в табл. 1.3.

Критерії оцінки якості життя поділяються на загальні та конкретні. Загальні критерії ґрунтуються на ціннісних орієнтирах, що склалися в

суспільстві протягом тривалого історичного періоду.

Таблиця 1.3

Напрями та індикатори вимірювання якості життя в окремих країнах

Країна	Напрями оцінювання	Кількість індикаторів оцінювання
Нова Зеландія	11 напрямів оцінювання: рівень життя; економічний розвиток; населення; здоров'я; знання і вміння; навколишнє середовище; безпека; житлові умови; міський спосіб життя; громадянські й політичні права; соціальні мережі	68 ключових індикаторів (186 одиничних показників)
Велика Британія	14 напрямів оцінювання: економічна ефективність інвестиції; зайнятість; бідність і соціальне відторгнення; освіта; здоров'я; житло; рівень злочинності; зміна клімату; якість повітря; безпека дорожнього руху; якість річкової води; дика природа; параметри землекористування; відходи	ВВП і ВВП на одну особу населення; частка сукупних та окремо соціальних інвестицій у ВВП; частка зайнятого населення працездатного віку; показники успіху в боротьбі з бідністю та соціальним відторгненням; кваліфікація у віці 19 років; очікувана тривалість здорового життя; домашні господарства з непристосованим житлом; злочини проти життя і здоров'я, крадіжки транспортних засобів, крадіжки зі зломом, грабежі; викиди парникових газів; кількість днів у році, коли забруднення повітря є середнім або високим; обсяг та інтенсивність руху; хімічні й біологічні властивості річкової та прісної води; популяції диких птахів; кількість нових будинків, побудованих на землі, все ще придатній для сільського господарства; побутові відходи, промислові відходи, офісні відходи, система управління відходами
Канада	Канадський індекс благополуччя (Canadian Index of Wellbeing) розраховується за 8 напрямками: громадське життя; демократична участь; освіта; довкілля; здоров'я, дозвілля і культура; рівень життя; використання часу	64 показники
Сполучені Штати Америки	13 напрямів оцінювання: рівень життя; зайнятість; умови праці; демографічна ситуація; охорона здоров'я; освіта; навколишнє	

середовище; забезпечення; умови; відпочинок і транспортне національна правовий захист	соціальне житлові культура; розваги; забезпечення; оборона;
---	--

Джерело: складено автором

Вони формуються під впливом національних традицій, культурних особливостей, способу життя, менталітету, економічної моделі господарювання та соціальних норм, які характерні для конкретної країни, регіону або соціальної групи. Таким чином, ці критерії мають відчутну територіальну та соціокультурну специфіку.

Крім методик, які оцінюють якість життя безпосередньо через систему розроблених індикаторів, слід відзначити ще кілька індексів, що спрямовані на вивчення окремих сторін життя людини і суспільства (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Загальна характеристика індексів якості життя окремих країн

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість охоплених країн
Індекс людського розвитку	ПРООН	Середньо-геометричне трьох індексів	Очікувана тривалість життя, освіта, валовий національний дохід	187
Індекс добробуту (Prosperity Index) [35]	Дослідницька організація Legatum Institute	Інтегральна оцінка параметрів	Економіка, рівень розвитку підприємництва і можливостей у бізнесі, державне управління, освіта, охорона здоров'я, рівень безпеки, особиста свобода, соціальний капітал	110
Індекс/рейтинг міст з найвищою якістю життя	Консалтингова компанія Mercer Human Resource Consulting	Рейтингові оцінки	39 критеріїв оцінювання: політосоціальне середовище, економічні показники, наявність певних обмежень (наприклад, цензури), якість системи охорони здоров'я, якість системи освіти, доступність і вартість житла, культурне життя, клімат і ймовірність природних катаклізмів	215 міст світу

Індекс якості життя Gallup [37]	Інститут Gallup	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, матеріальний достаток, громадська активність, політична свобода, соціальні зв'язки, довкілля, економічна та фізична безпека	освіта, освіта, достаток, активність, свобода, зв'язки, економічна та фізична безпека	Змінюється з року в рік
Індекс людського розвитку за методикою Моніторингу регіонального людського розвитку	Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи		Шість блоків, показники	33	

Джерело: складено автором

Конкретні критерії, навпаки, базуються на чітко визначених кількісних орієнтирах — еталонних значеннях тих чи інших показників якості життя. До них відносять результати статистичних досліджень, офіційно затвержені норми споживання, законодавчо встановлені соціальні стандарти тощо [5].

Індекс людського розвитку (ІЛР), який щорічно обчислюється Програмою розвитку ООН (ПРООН), охоплює 187 країн світу. Його розрахунок здійснюється за участі експертів ООН та незалежних міжнародних дослідників на основі аналітичних напрацювань і статистичних даних, що надаються різними міжнародними організаціями. ІЛР оприлюднюється у спеціальній серії Доповідей про людський розвиток.

Індекс людського розвитку вимірює досягнення країн у трьох ключових сферах:

1. Здоров'я — оцінюється за індексом очікуваної тривалості життя при народженні;
2. Освіта — представлена індексом освіти, що розраховується як середня очікувана тривалість навчання дітей шкільного віку та середня тривалість навчання дорослого населення;
3. Рівень життя — вимірюється індексом валового національного доходу на душу населення (у доларах США за паритетом купівельної спроможності).

Кожен із трьох компонентів стандартизується у шкалі від 0 до 1. Підсумкове значення ІЛР визначається як середнє геометричне цих індексів, і також має значення в межах від 0 до 1. [46]

У 2010 році, з урахуванням нових викликів, ПРООН оновила методику розрахунку, запропонувавши додаткові індикатори:

- Індекс людського розвитку з урахуванням нерівності;
- Індекс гендерної рівності;
- Індекс багатовимірної бідності, який враховує одночасну відсутність доступу до базових благ (освіта, охорона здоров'я, житло тощо).

На основі ІЛР країни класифікуються за чотирма рівнями:

1. Дуже високий рівень людського розвитку;
2. Високий рівень;
3. Середній рівень;
4. Низький рівень людського розвитку.

Доповіді ПРООН готуються на глобальному, регіональному, національному та субнаціональному рівнях. Вони надають комплексну інформацію про «рівень життя» населення, включаючи не лише базові соціально-економічні параметри, а й індикатори, що відображають: рівень захисту прав людини; можливості участі в суспільному житті; соціальну захищеність; територіальну та соціальну мобільність; доступ до культурних благ, інформації, охорони здоров'я; рівень безробіття, злочинності, стан навколишнього середовища тощо.

Таким чином, ранжування країн за ІЛР дозволяє оцінити ефективність державної політики щодо забезпечення гідної якості життя населення, а також визначити стратегічні напрямки для покращення соціального добробуту.

Окрім ІЛР, одним із важливих індикаторів, який використовується для комплексної оцінки стану держав, є Індекс добробуту (Prosperity Index), який розраховується Legatum Institute (британською дослідницькою організацією, що входить до міжнародної інвестиційної групи Legatum). Цей індекс охоплює 110 країн і також враховує ширший спектр економічних, соціальних та

інституційних показників.

Індекс добробуту (Prosperity Index), розроблений Legatum Institute, базується на економетричному аналізі 89 показників, що відображають вплив різноманітних чинників на рівень добробуту та доходів населення. Вагомість кожного з індикаторів визначається за допомогою регресійного аналізу або експертних оцінок. Це дозволяє формувати індекси нижчого рівня, які згруповані у вісім ключових сфер: економіка, розвиток підприємництва та ведення бізнесу, державне управління, освіта, охорона здоров'я, безпека, особиста свобода та соціальний капітал [18].

Ще одним відомим інструментом оцінки є рейтинг міст за якістю життя, який щорічно публікується міжнародною консалтинговою компанією Mercer Human Resource Consulting. Цей рейтинг є орієнтиром для транснаціональних компаній у прийнятті рішень щодо розміщення офісів і компенсацій працівникам. Дослідження охоплює 215 міст світу та здійснюється за 39 критеріями, серед яких: політична стабільність, соціальне середовище, економічні показники, якість медичних і освітніх послуг, доступність та вартість житла, культурне життя, кліматичні умови та ризики природних катаклізмів. За базове місто з оцінкою 100 балів прийнято Нью-Йорк [19].

В Україні для моніторингу якості життя на регіональному рівні застосовується методика Моніторингу регіонального людського розвитку, розроблена у 2012 році Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України спільно з Державною службою статистики України [20]. Методологія базується на принципах, запропонованих ПРООН [21], але адаптована до інформаційних можливостей національної статистики.

Національна система вимірювання охоплює широкий спектр аспектів людського розвитку — соціальне та природне середовище, фінансування соціальної політики, демографічну ситуацію, ринок праці, рівень життя, житлові умови, стан здоров'я тощо. Методика включає 6 блоків і 33 показники, проте її основною метою є не стільки комплексна оцінка якості життя, скільки розрахунок блочних та інтегральних індексів для рейтингування регіонів.

Через акцент на математичній стандартизації, реальні значення показників відходять на другий план і використовуються переважно як матеріал для побудови індексів.

Аналіз існуючих підходів до оцінки якості життя в Україні свідчить про необхідність створення спеціалізованої системи моніторингу, яка б відображала усю складність суспільного розвитку, забезпечувала збалансоване представлення ролі держави, суспільства і громадян, та дозволяла формувати ефективну політику у сфері підвищення якості життя.

Незважаючи на широке використання поняття «якість життя», воно не має єдиної формалізованої структури та уніфікованого набору індикаторів. Визначення пріоритетів залежить від соціально-економічного рівня країни або регіону, специфіки національних потреб та доступності достовірної інформації. Саме тому міжнародні індекси часто ґрунтуються на різних критеріях та методиках обчислення.

Узагальнення міжнародного та національного досвіду дозволяє виокремити три ключові проблеми, які необхідно розв'язати для забезпечення ефективного моніторингу якості життя в Україні: розроблення концептуальних підходів до вимірювання якості життя; формування релевантної системи показників; визначення чіткої процедури розрахунку узагальнених індикаторів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі було розкрито зміст поняття «якість життя» як багатовимірного соціально-економічного явища, що відображає не лише рівень задоволення матеріальних потреб, але й доступ до освіти, охорони здоров'я, особистої безпеки, культурного розвитку, політичної свободи та сталого довкілля.

Проаналізовані теоретичні підходи дозволили визначити, що якість життя є системним, інтегральним показником, який охоплює як об'єктивні, так і суб'єктивні характеристики життєдіяльності особистості та суспільства. У дослідженні було виділено дві основні методологічні парадигми – об'єктивну (що базується на статистичних показниках) і суб'єктивну (що враховує особисті оцінки та сприйняття населення).

Окрему увагу приділено існуючим міжнародним індексам оцінки якості життя, зокрема: Індексу людського розвитку ПРООН (ІЛР), Індексу добробуту Legatum, методиці Mercer, індексу якості життя Economist Intelligence Unit, а також національній методиці моніторингу регіонального людського розвитку в Україні.

Усі розглянуті інструменти мають різні підходи до структури індикаторів, методів оцінки та цілей застосування. Проте спільною для них є орієнтація на комплексне охоплення ключових сфер життя людини, з урахуванням як кількісних, так і якісних аспектів.

У результаті аналізу було виявлено, що європейські стандарти життя базуються на високих соціальних гарантіях, принципах сталого розвитку, дотриманні прав людини та забезпеченні рівних можливостей. Їх імплементація в національну політику України потребує адаптації існуючих методик вимірювання якості життя, а також розроблення уніфікованої системи оцінювання, орієнтованої на реальні потреби населення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

2.1 Діагностика соціально-економічного стану України

Соціально-економічний стан України за період 2022–2024 років визначався екстремальними викликами, зумовленими повномасштабною війною, руйнуванням інфраструктури, переміщенням населення та змінами у структурі економічної активності. Основні макроекономічні показники цього періоду демонструють як глибокі втрати, так і ознаки поступового відновлення.

Динаміка економічного росту та ВВП за 2022-2024 роки наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка економічного росту та ВВП за 2022-2024 рр.

Показники	2022	2023	2024	Абсол.відх. 2024 від 2022	Абсол.відх. 2024 від 2023	Темп росту 2024 від 2023 , %
ВВП, млн.грн.	3865780	5518062	6821088	2955308	1303026	123,61
Номінальний ВВП,млн.грн.	5191028	6537825	7658659	2467631	1120834	117,14
Номінальний ВВП на 1 особі населення, грн.	126152	200444	220970	94817,2	20525,1	110,24

*за даними Світового банку в дол. США: 2023 – 5139,6; 2024 – 5389,5 (у зв'язку з тим, що відсутня офіційна інформація по чисельності населення)

Джерело: складено автором [46]

Аналіз динаміки валового внутрішнього продукту (ВВП) України за 2022–2024 роки свідчить про поступове відновлення економіки після

глибокого спаду, спричиненого повномасштабною війною у 2022 році.

Так, реальний ВВП у 2022 році становив 3 865 780 млн грн, тоді як у 2023 році — 5 518 062 млн грн, а у 2024 — 6 821 088 млн грн. Абсолютне зростання ВВП у 2024 році порівняно з 2022 роком склало 2 955 308 млн грн, а щодо 2023 року — 1 303 026 млн грн, що свідчить про збереження позитивної динаміки. Темп росту ВВП у 2024 році порівняно з попереднім роком становив 123,61%, що підтверджує ознаки стабілізації економіки.

Номінальний ВВП (без урахування інфляції) також демонструє стійке зростання: з 5 191 028 млн грн у 2022 році до 7 658 659 млн грн у 2024 році. Це означає абсолютне зростання на 2 467 631 млн грн за два роки. Порівняно з 2023 роком (6 537 825 млн грн), номінальний ВВП збільшився на 1 120 834 млн грн, або на 17,14%, що свідчить про розширення економічної активності.

Особливо показовим є зростання номінального ВВП на одну особу населення. У 2022 році цей показник становив 126 152 грн, у 2023 — 200 444 грн, а у 2024 — 220 970 грн. Абсолютне зростання з 2022 до 2024 року склало 94 817 грн, а порівняно з 2023 роком — 20 525 грн. Темп приросту на 2024 рік становив 110,24%, що є позитивним сигналом покращення добробуту населення, хоча ці цифри також слід співвідносити з рівнем інфляції.

Загалом, дані таблиці 2.1 свідчать про позитивну тенденцію в розвитку економіки України після критичного падіння у 2022 році. Проте відновлення ще не є повним — у реальному вираженні ВВП все ще не досяг довоєнного рівня 2021 року. Водночас зростання економічної активності, зростання ВВП на душу населення та загальна позитивна динаміка можуть вказувати на ефективну адаптацію економіки до умов воєнного часу та поступовий перехід до фаз відновлення.

Наступним кроком аналізу є розрахунок структури ВВП України за кінцевим використанням (табл. 2.2)

Аналіз структури валового внутрішнього продукту України за кінцевим використанням у 2022–2024 роках свідчить про зміни у внутрішньому попиті, інвестиційній активності та зовнішньоторговельному балансі, що прямо

впливає на загальний економічний розвиток країни.

Таблиця 2.2

Структура ВВП України за кінцевим використанням за 2022-2024рр.

Показники	2022	2023	2024	Абсол.відх. 2024 від 2022	Абсол.відх. 2024 від 2023	Темп росту 2024 від 2023 , %
Номінальний ВВП,млн.грн.	5191028	6537825	7658659	2467631	1120834	117,14
Розподіл ВВП за напрямками:						
Споживчі витрати	5408161	6916714	7680835	2272674	764121	111,05
Валове нагромадження	654629	989221	1427806	773177	438585	144,34
Експорт товарів та послуг	1840563	1868904	2252428	411865	383524	120,52
Імпорт товарів та послуг	-2712325	-3237014	-3702410	-990085	-465396	114,38

Джерело: складено автором [27]

У 2022 році номінальний ВВП становив 5 191 028 млн грн, а у 2024 році — 7 658 659 млн грн, що означає зростання на 2 467 631 млн грн або 17,14% у 2024 році порівняно з 2023 роком. Це свідчить про поступове відновлення економіки після спаду, спричиненого повномасштабним вторгненням.

Найбільшу частку ВВП традиційно становлять споживчі витрати домогосподарств, які зросли з 5 408 161 млн грн у 2022 році до 7 680 835 млн грн у 2024 році. Абсолютне зростання за два роки склало 2 272 674 млн грн, а за останній рік — 764 121 млн грн. Темп зростання у 2024 році порівняно з 2023 роком становив 111,05%, що демонструє збереження внутрішнього попиту попри загальну нестабільність. Це може бути пов'язано з поступовим зростанням доходів населення, адаптацією бізнесу, а також підтримкою з боку держави та міжнародних партнерів.

Позитивним сигналом є значне збільшення валового нагромадження (інвестицій у основний капітал та зміни в запасах): з 654 629 млн грн у 2022 році до 1 427 806 млн грн у 2024 році. Темп зростання за 2024 рік становив 144,34%, що свідчить про поступове відновлення інвестиційної активності,

зростання капітальних вкладень у виробництво, будівництво, відновлення зруйнованої інфраструктури та економічну адаптацію до умов війни.

Показники експорту також демонструють позитивну динаміку: у 2022 році експорт товарів та послуг становив 1 840 563 млн грн, а у 2024 — 2 252 428 млн грн. Темп зростання експорту у 2024 році — 120,52%. Це може свідчити про часткове відновлення зовнішньоекономічних зв'язків, розширення доступу до європейських ринків, а також про експортно-орієнтовану політику українського бізнесу.

Водночас імпорт товарів і послуг також зростає — з -2 712 325 млн грн у 2022 році до -3 702 410 млн грн у 2024 році. Хоча зростання імпорту на 990 085 млн грн є економічно природним наслідком відновлення внутрішнього попиту, негативне сальдо торгового балансу продовжує зростати. Темп приросту імпорту у 2024 році — 114,38%, що свідчить про збереження значної залежності української економіки від імпортних ресурсів та товарів.

Загалом, структура ВВП за кінцевим використанням у 2022–2024 роках демонструє тенденцію до відновлення внутрішнього попиту, зростання інвестиційної активності та поживлення зовнішньої торгівлі. Водночас зберігається проблема від'ємного зовнішньоторговельного балансу, що є викликом для економічної стабільності та валютного ринку.

Важливим є той факт, що інвестиції та споживчі витрати стали основними драйверами зростання ВВП, що створює передумови для стійкішого економічного відновлення за умови збереження стабільності та підтримки з боку держави й міжнародної спільноти.

Бюджет держави є ключовим фінансовим інструментом, через який реалізується соціально-економічна політика, формуються умови для економічного зростання та забезпечується добробут громадян. Саме через державний бюджет акумулюються та перерозподіляються фінансові ресурси, які визначають доступність і якість соціальних послуг, рівень соціального захисту, інвестиції у сферу охорони здоров'я, освіти, інфраструктури тощо.

Дослідження державного бюджету дає змогу:

1. Оцінити пріоритети державної політики — тобто з'ясувати, на які напрями витрачається найбільше коштів: оборону, освіту, медицину, пенсії чи інвестиції у розвиток;
2. Проаналізувати рівень соціального забезпечення населення, зокрема обсяги фінансування пенсійного фонду, субсидій, допомоги малозабезпеченим та іншим вразливим категоріям;
3. Визначити ефективність фіскальної політики, її здатність реагувати на соціальні виклики, зменшувати рівень бідності та соціальної нерівності;
4. Зрозуміти, наскільки стабільним є джерело фінансування базових потреб населення, включно з охороною здоров'я, освітою, житлово-комунальними послугами, зайнятістю;
5. Виявити потенційні ризики та обмеження у забезпеченні гідного рівня життя, особливо у кризові періоди (наприклад, під час війни чи економічного спаду).

Таким чином, бюджет є не лише фінансовим документом, а й дзеркалом соціальної політики держави, через яке можна оцінити реальний рівень життя населення. Від структури та обсягів бюджетних витрат безпосередньо залежить доступ громадян до основних благ, а отже — й фактична якість їхнього життя .

Склад та структура надходжень до державного бюджету за 2022-2024 рр. наведено в табл. 2.3.

Аналіз складу та структури надходжень до державного бюджету України у 2022–2024 роках свідчить про значне зростання обсягів бюджетних доходів, що зумовлено як внутрішніми адаптаційними процесами, так і масштабною міжнародною фінансовою підтримкою в умовах війни.

У 2022 році загальні надходження до державного бюджету становили 1 787 396 млн грн, тоді як у 2024 році цей показник зріс до 3 122 713 млн грн. Таким чином, за два роки обсяг доходів збільшився на 1 335 317 млн грн, а лише за останній рік — на 450 715 млн грн. Темп приросту у 2024 році

порівняно з 2023 склав 116,87%, що вказує на посилення фіскальної спроможності держави в умовах війни.

Таблиця 2.3

Склад та структура надходжень до державного бюджету за 2022-2024 рр.,

млн.грн.

Показники	2022	2023	2024	Абсол. Відх 2024 від 2022	Абсол. Відх 2024 від 2023	Темп росту 2024 від 2023, %
Всього надходжень	1787396	2671998	3122713	1335317	450715	116,87
Податкові надходження, всього	949764	1203544	1647190	697426	443646	136,86
Неподаткові надходження	346328	991602	974399	628071	-17203	98,27
Доходи від операцій з капіталом	611	100,3	183,9	-427,1	83,6	183,35
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	481091	433405	473945	-7146	40540,7	109,35
Цільові фонди	136,2	432,1	473,9	337,7	41,8	109,67
Офіційні трансферти	9465,6	42915,3	26522,3	17056,7	-16393	61,8

Джерело: складено автором [27]

Найбільше зростання продемонстрували податкові надходження: з 949 764 млн грн у 2022 році до 1 647 190 млн грн у 2024 році (або +697 426 млн грн). За 2024 рік приріст склав 443 646 млн грн при темпі зростання 136,86%, що свідчить про поступову відбудову податкової бази, активізацію економіки та посилення податкової дисципліни. Така динаміка є позитивним сигналом фінансової стабільності навіть в умовах триваючої війни.

Неподаткові надходження також мали високу динаміку в 2023 році, проте у 2024 спостерігається незначне зниження: з 991 602 млн грн до 974 399 млн грн (або на 17 203 млн грн, темп зменшення — 98,27%). Це може бути пов'язано з одноразовими надходженнями у 2023 році, зокрема через тимчасові внутрішні перерахунки чи доходи від активів.

Незначну питому вагу мають доходи від операцій з капіталом, які зросли з 611 млн грн у 2022 році до 183,9 млн грн у 2024 році. Попри абсолютне

зниження порівняно з 2022 роком, у 2024 році зафіксовано темп зростання 183,35% порівняно з 2023 роком, що свідчить про активізацію капітальних операцій.

Надходження від закордонних країн і міжнародних організацій залишаються стратегічно важливим джерелом наповнення бюджету. У 2024 році цей показник становив 473 945 млн грн, що на 40 540 млн грн більше, ніж у 2023 році. Темп зростання склав 109,35%, що вказує на збереження високого рівня підтримки з боку міжнародних партнерів.

Надходження з цільових фондів у 2024 році також зросли — до 473,9 млн грн, що на 41,8 млн грн більше, ніж у попередньому році, з темпом приросту 109,67%. Це свідчить про активніше використання інструментів спеціального фінансування для окремих програм.

Натомість офіційні трансферти зменшились: з 42 915,3 млн грн у 2023 році до 26 522,3 млн грн у 2024 році. Це зниження на 16 393 млн грн (або 61,8% від рівня попереднього року) може свідчити про завершення окремих міжнародних програм допомоги або зміну механізмів їх фінансування.

Загалом, структура доходів державного бюджету у 2022–2024 роках демонструє посилення ролі внутрішніх податкових надходжень, що свідчить про поступове відновлення економічної активності в умовах війни. Водночас вагома роль зовнішньої допомоги зберігається, що залишається критично важливим фактором для забезпечення фінансової стійкості України.

Обґрунтування змін у структурі надходжень до бюджету дозволяє краще зрозуміти фінансові можливості держави для забезпечення рівня життя населення, підтримки соціальних програм, обороноздатності та макроекономічної стабільності.

Склад та структура видатків державного бюджету за 2022-2024 рр. наведено в табл. 2.4.

Аналіз складу та структури видатків державного бюджету України за 2022–2024 роки дозволяє зробити висновки щодо пріоритетів фінансової політики держави в умовах повномасштабної війни та поступового

економічного відновлення. Збільшення загального обсягу видатків свідчить як про потребу у фінансуванні безпеки, оборони й соціальних програм, так і про намагання підтримати ключові галузі національного розвитку.

Таблиця 2.4

Склад та структура надходжень до державного бюджету за 2022-2024 рр.,
млн.грн.

Показники	2022	2023	2024	Абсол. Відх 2024 від 2022	Абсол. Відх 2024 від 2023	Темп росту 2024 від 2023, %
Усього	2705423	4014418	4486683	1781259	472265	111,76
Загально- державні функції	201999	296139	374307	172307,5	78167,5	126,40
Оборона	1142872	2097621	2304475	1161603	206855	109,86
Громадський порядок, безпека, судова влада	443323	574615	692659	249335,5	118044	120,54
Економічна діяльність	95368,4	134308	163134	67765,4	28826,2	121,46
Охорона навколишнього середовища	4714,1	5202,5	9515,1	4801	4312,6	182,89
Житлово- комунальне господарство	528,6	8369,4	7540,5	7011,9	-828,9	90,10
Охорона здоров'я	184268	179258	201445	17177,6	22187,2	112,38
Духовний та фізичний розвиток	11051,3	11817,7	16202,7	5151,4	4385	137,11
Освіта	58508,1	60452,2	64738	6229,9	4285,8	107,09
Соціальний захист та соціальне забезпечення	425987	469251	464734	38747,4	-4516,8	99,04
Міжбюджетні трансферти	136803	177385	187932	51129,1	10547,2	105,95

Джерело: складено автором [27]

У 2022 році загальні видатки державного бюджету становили 2 705 423 млн грн, а у 2024 — 4 486 683 млн грн, що означає зростання на 1 781 259 млн грн за два роки. У 2024 році видатки збільшились на 472 265 млн грн порівняно

з 2023 роком, темп зростання склав 111,76%, що відображає збереження значного бюджетного навантаження.

Найбільше зростання за період продемонстрували видатки на оборону, які зросли з 1 142 872 млн грн у 2022 році до 2 304 475 млн грн у 2024 році (+1 161 603 млн грн). Темп зростання у 2024 році — 109,86%, що свідчить про сталість фінансування сектору безпеки як пріоритетного на тлі воєнних дій.

Видатки на громадський порядок, безпеку і судову владу також зросли — з 443 323 млн грн у 2022 році до 692 659 млн грн у 2024 році. Це зростання на 249 336 млн грн, а лише за 2024 рік — на 118 044 млн грн (темп — 120,54%), що вказує на зростання потреб у забезпеченні правопорядку, функціонування судової системи й органів правопорядку.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення залишаються вагомими, однак у 2024 році зафіксовано незначне зменшення: з 469 251 млн грн до 464 734 млн грн (–4 517 млн грн, темп — 99,04%). Це може бути пов'язано з перерозподілом видатків на користь оборонної сфери або завершенням окремих програм допомоги.

Водночас видатки на охорону здоров'я зросли з 184 268 млн грн у 2022 році до 201 445 млн грн у 2024 році, що є позитивною динамікою (темп зростання — 112,38%), особливо на тлі потреб у медичному забезпеченні військових і цивільного населення.

Сфера освіти також продемонструвала помірне зростання: з 58 508 млн грн у 2022 році до 64 738 млн грн у 2024 році. Це свідчить про збереження підтримки освітньої інфраструктури навіть в умовах війни.

Особливо помітне зростання зафіксовано у статті «охорона навколишнього середовища» — з 4 714,1 млн грн до 9 515,1 млн грн (темп — 182,89%), що свідчить про реакцію держави на зростання екологічних ризиків, зокрема спричинених воєнними діями.

Видатки на економічну діяльність також зросли — з 95 368,4 млн грн до 163 134 млн грн, що може бути пов'язано з підтримкою бізнесу, інфраструктурних проєктів та заходів з відновлення.

Підтримка духовного та фізичного розвитку (культура, спорт, молодіжна політика) збільшилася з 11 051,3 млн грн до 16 202,7 млн грн, що свідчить про важливість збереження гуманітарної сфери навіть у кризовий період.

Видатки на міжбюджетні трансферти — ключовий механізм підтримки регіонів — зросли з 136 803 млн грн до 187 932 млн грн у 2024 році (+51 129 млн грн), що свідчить про посилення децентралізаційної політики та підтримку місцевих бюджетів.

Отже, структура видатків державного бюджету за 2022–2024 роки відображає адаптацію фінансової політики до умов воєнного часу, з пріоритетом на фінансування оборони, безпеки та підтримки критичних соціальних секторів. Водночас спостерігається більш збалансований підхід до фінансування гуманітарної, екологічної та економічної сфер, що створює основу для відновлення країни у середньостроковій перспективі.

2.2 Діагностика індикаторів якості життя в Україні та країнах ЄС

Якість життя вимірюється через низку ключових індикаторів, що дозволяють оцінити матеріальні, соціальні та духовні аспекти життя населення. До найважливіших показників належать: доходи та ВВП на душу населення, тривалість життя, рівень зайнятості та безробіття, доступ до освіти і охорони здоров'я, індекси щастя і задоволеності життям. Ці характеристики широко використовуються для порівняння життєвого рівня в різних країнах та регіонах світу.

Військові дії та економічні зміни вплинули на структуру ринку праці. В табл. 2.5 наведені показники кількості зареєстрованих безробітних в Україні за 2022-2024 роки.

Аналіз показників, наведених у табл. 2.5, дає змогу оцінити динаміку чисельності зареєстрованих безробітних в Україні у 2022–2024 роках та

визначити загальні тенденції на ринку праці.

Таблиця 2.5

Кількість зареєстрованих безробітних в Україні за 2022-2024 рр., тис. осіб

Показники	2022	2023	2024	Абсол. Відх 2024 від 2022	Абсол. Відх 2024 від 2023	Темп росту 2024 від 2023, %
Всього населення	41167,3	37000*	36500*	-4667,3	-500	98,65
Зареєстровані безробітні	186,5	96,1	94,2	-92,3	-1,9	98,02
% безробітних	0,45	0,26	0,26	-0,1949	-0,0016	

*оціночний показник

Джерело: складено автором [27]

У 2022 році кількість зареєстрованих безробітних становила 186,5 тис. осіб, тоді як у 2023 році цей показник зменшився більш ніж удвічі — до 96,1 тис. осіб, а в 2024 році продовжив незначне зниження — до 94,2 тис. осіб. Абсолютне скорочення кількості безробітних у 2024 році порівняно з 2022 роком становило -92,3 тис. осіб, а у порівнянні з 2023 — -1,9 тис. осіб, що свідчить про стабілізацію ринку праці після значних коливань, пов'язаних із війною, економічною кризою та міграцією.

Темп зниження кількості зареєстрованих безробітних у 2024 році становить 98,02% відносно 2023 року, що свідчить про уповільнення динаміки скорочення офіційно зареєстрованого безробіття.

Водночас варто зазначити, що показник зареєстрованого безробіття (0,26%) не відображає реального рівня безробіття в країні. Значна частка населення не звертається до центрів зайнятості або працює неофіційно, тому офіційні дані можуть бути заниженими. Особливо в умовах воєнного стану, коли частина безробітних мігрувала за кордон, а частина була мобілізована до ЗСУ або задіяна у волонтерській та неформальній економічній діяльності.

Крім того, слід звернути увагу на зменшення загальної чисельності населення: з 41,2 млн у 2022 році до 36,5 млн у 2024 році. Це пов'язано з демографічними втратами, міграцією, евакуацією з небезпечних регіонів та

іншими наслідками повномасштабної війни. Таким чином, навіть незначні зміни в кількості зареєстрованих безробітних можуть мати суттєвий вплив на структуру та ефективність ринку праці.

Загалом, на основі даних таблиці можна зробити висновок про тенденцію до зменшення офіційного безробіття, однак для повноцінної оцінки ситуації на ринку праці необхідно враховувати приховане безробіття, трудову міграцію та рівень зайнятості у тіньовому секторі економіки.

На жаль, за відсутності демографічних показників за 2023-2024 роки неможливо провести повноцінний аналіз щодо складу економічно активного, зайнятого та безробітного населення, 2021 рік – останній рік офіційної наявної статистики (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Рівень безробіття в Україні з 2016 по 2021 рр., тис. осіб

Роки	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстрованих безробітних
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5
2018	42153,2	17296,2	15718,6	1577,6	9,1%	341,7
2019	41902,4	17381,8	15894,9	1486,9	8,6%	338,2
2020	41588,4	16917,8	15244,5	1673,3	9,9%	459,2
2021	41167,3	16666,8	14957,3	1709,5	10,3%	295,0

Джерело: складено автором [27]

Аналіз динаміки безробіття в Україні за період 2016–2021 років дозволяє простежити ключові зміни на ринку праці в умовах економічних коливань, зовнішніх загроз та структурних трансформацій в економіці.

Упродовж аналізованого періоду загальна кількість населення України скорочувалася з 42,6 млн осіб у 2016 році до 41,2 млн осіб у 2021 році, що зумовлено демографічними чинниками, міграційними процесами та загальною депопуляційною динамікою.

Кількість економічно активного населення також скорочувалась — з 17,3 млн осіб у 2016 році до 16,7 млн осіб у 2021 році, що свідчить про

зменшення частки населення, яке бере участь у формуванні ринку праці.

Кількість зайнятого населення зменшилася з 15,6 млн осіб у 2016 році до 14,96 млн осіб у 2021 році, що є наслідком загального скорочення пропозиції робочої сили та обмежених можливостей працевлаштування в окремих регіонах.

У 2016–2019 роках спостерігалася тенденція до поступового зниження рівня безробіття — з 9,7% у 2016 році до 8,6% у 2019 році, що відображає стабілізацію економіки після глибокої кризи 2014–2015 років.

Однак уже у 2020–2021 роках ситуація різко погіршилась:

- У 2020 році рівень безробіття підвищився до 9,9%,
- А в 2021 році — до 10,3%, що стало найвищим показником за весь аналізований період.

Це зростання безробіття напряму пов'язане з наслідками пандемії COVID-19, уповільненням ділової активності, обмеженнями на ринку праці та зменшенням попиту на робочу силу.

Кількість офіційно зареєстрованих безробітних не завжди відповідала реальному рівню безробіття, що пояснюється тінізацією ринку праці та небажанням громадян звертатися до центрів зайнятості. Наприклад:

- У 2016 році зареєстровано 407,2 тис. осіб,
- У 2020 — 459,2 тис. осіб,
- Але вже в 2021 році кількість знизилась до 295,0 тис. осіб, незважаючи на загальне зростання безробіття.

Це може свідчити про втрату довіри до державних служб зайнятості, зростання трудової міграції або поширення неформальної зайнятості.

Проаналізовані дані за 2016–2021 роки дозволяють відстежити довгострокові тенденції на ринку праці України, які стали основою для формування ситуації у 2023–2024 роках.

Після пікового зростання безробіття в 2020–2021 роках, зумовленого пандемією COVID-19, ринок праці почав частково відновлюватися, однак у 2022 році ситуація знову різко погіршилась через повномасштабне вторгнення

Росії в Україну, що спричинило: масову міграцію працездатного населення, руйнування підприємств, скорочення економічної активності в багатьох регіонах.

У 2023–2024 роках, за офіційними даними, кількість зареєстрованих безробітних зменшилась, однак це не обов'язково свідчить про покращення ситуації. Це може бути результатом: зниження довіри до державних служб зайнятості, зміни пріоритетів населення (волонтерство, тимчасова зайнятість, переїзд за кордон), неформального працевлаштування.

Таким чином, тенденції, виявлені у 2016–2021 роках, зберігаються і в наступні роки, але доповнюються військовими, гуманітарними та міграційними викликами, що вимагає адаптації політики зайнятості до нових реалій.

Соціально-економічні зміни супроводжувалися погіршенням добробуту населення. За даними Світового банку, рівень бідності в Україні залишався підвищеним через втрати доходів, скорочення робочих місць та обмежений доступ до соціальних послуг. Зростання нерівності у розподілі доходів також стало характерною рисою 2023–2024 років, частково через нерівномірний вплив економіки на різні групи населення.

Зокрема, у 2024 році рівень бідності залишався високим, а економічні перспективи багатьох домогосподарств були обмежені через незбалансованість ринку праці, високі витрати на базові послуги та зниження реальних доходів населення.

Оцінка рівня бідності в Україні у 2022–2024 рр. свідчить, що у 2022 році, після початку повномасштабної війни, рівень бідності в Україні різко зріс порівняно з попередніми роками. За оцінками Світового банку, частка населення, що живе нижче національної межі бідності, зросла приблизно до 24,1–24,2% у 2022 році, тоді як до початку війни цей показник був близько 5,5% у 2021 році. Такий ріст відображає значні соціально-економічні потрясіння, падіння доходів домогосподарств, значні витрати через переміщення та військові дії.

Це означає, що близько кожен четвертий українець опинився за межею бідності вже у перший рік війни, що стало наслідком руйнування підприємств, втрати роботи, скорочення економічної активності та зростання цін.

Для 2023 року оцінки також показують збереження високого рівня бідності. Дослідження вказували, що рівень бідності у порівнянні з довоєнними показниками *залишався високим* — приблизно 35,5% населення. Це означає подальше збільшення частки людей, які живуть за межею бідності, на фоні продовження війни, уповільнення економічного відновлення та зниження реальних доходів.

Одночасно рівень глибокої бідності (з доходами на межі фізичного виживання) зріс приблизно до 8,8% у 2023 році, що у 7 разів більше, ніж до війни. Це підкреслює погіршення умов життя найбільш вразливих груп населення.

За даними Світового банку та інших джерел, ситуація в 2024 році мало змінилася порівняно з 2023-м — рівень бідності залишався високим і стабільно підвищеним на рівні приблизно 37%. Це означає, що майже одна третина населення України живе нижче рівня бідності.

Оціночні дані також вказують, що кількість людей у бідності становила приблизно 8,8–9 мільйонів осіб у 2024 році, що значною мірою перевищує показники довоєнного періоду.

Необхідно зазначити методологічні зауваження:

- Один із способів оцінювання — це використання міжнародних порогів бідності (наприклад, \$2,15 на добу), але саме для України частіше застосовують національні оцінки, які базуються на витратах і доходах домогосподарств.

- У 2022–2024 роках Держстат не публікував регулярних даних через війну, тому більшість оцінок проводяться на основі мікросимуляційних моделей, соціологічних опитувань та оцінок Світового банку й UNICEF, які дозволяють порівнювати показники між роками.

- Частина даних (наприклад проксі-показники, що вимірюють

змушені витрати на їжу) також свідчить про високий ризик бідності у 2024 році (табл. 2.7).

Таким чином, 2022 рік свідчить про те, що 24% населення живе за межею бідності — різке зростання відносно 2021 року (~5,5%); 2023 рік - 36% населення — подальше збільшення частки людей, що живуть у бідності, із суттєвим зростанням глибокої бідності; 2024 рік - 37% населення залишається бідним — тенденція високого рівня бідності зберігається.

Таблиця 2.7

Рівень бідності в Україні у 2022–2024 рр., млн. осіб

Рік	Частка населення, що живе за межею бідності (%)	Кількість людей у бідності (оцінка)	Рівень глибокої бідності (%)
2022	24,2	8,5	6,5
2023 (оцінка)	35,5	11,5	8,8
2024 (оцінка)	37,0	12	9,0

Джерело: складено автором [46]

Примітки: дані є орієнтовними оцінками, оскільки офіційна статистика в Україні була частково призупинена через війну; оцінки базуються на дослідженнях Світового банку, UNICEF, ЦЕС та інших міжнародних організацій; рівень глибокої бідності — частка населення, яке не може забезпечити навіть базові потреби.

За 2022–2024 роки рівень бідності в Україні зріс майже у 7 разів порівняно з довоєнними показниками, досягнувши приблизно 35–37% населення. Це відображає серйозні соціально-економічні наслідки війни: руйнування робочих місць, зменшення реальних доходів, зростання цін та нерівності. Такі високі показники бідності становлять важливий виклик для соціальної політики та потребують комплексних заходів для стабілізації життя населення.

Після шокового зростання інфляції в 2022 році (зокрема через перебої з поставками, зростання витрат на енергоносії та військові ризики), у подальші роки інфляційний тиск почав помірно знижуватися завдяки монетарній політиці Національного банку України та стабілізації окремих ринків. Дані за 2025 рік показують, що річна інфляція трималася на рівні близько 11–14%, з ознаками поступового уповільнення.

Поступове падіння інфляції є позитивною ознакою для підтримки купівельної спроможності населення, але ціни на деякі товари та послуги залишалися суттєво вищими у 2023–2024 роках порівняно з довоєнними показниками (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Показники індексів споживчих цін за 2022-2024 рр, %

Показник	2022	2023	2024	2025	Абсол.відх. 2025 від 2024	Абсол.відх. 2024 від 2023
Індекс інфляції	126,6	105,1	112,0	108,0	-0,4	6,9

Джерело: складено автором [27]

Дані наведені в табл. 2.6 відображають динаміку основних показників зайнятості та безробіття в Україні впродовж 2016–2021 років. Аналіз даних дає змогу зробити низку важливих висновків:

Загальна чисельність населення України щороку зменшувалась — з 42,6 млн осіб у 2016 р. до 41,2 млн у 2021 р. Це пов'язано з демографічними факторами, еміграцією та зниженням народжуваності.

Кількість економічно активного населення також скорочується: з 17,3 млн у 2016 р. до 16,6 млн у 2021 р. Це свідчить про зростаючу частку людей, які не беруть участі в ринку праці — зокрема, через старіння населення або виїзд за кордон.

Зайнятість поступово знижується з 15,6 млн у 2016 р. до 14,9 млн у 2021 р., що прямо впливає на добробут населення — адже менше зайнятих означає менше стабільних доходів у домогосподарствах.

Протягом 2016–2021 років рівень безробіття коливався в межах 8,6–10,3%, що вказує на структурні проблеми ринку праці: недостатню кількість робочих місць, низьку ефективність перекваліфікації безробітних, нерівномірний розвиток регіонів.

Зареєстровані безробітні становили лише частину від фактичної кількості безробітних. Наприклад, у 2021 р. із 1,7 млн безробітних офіційно

zareєстровані лише 295 тис. Це свідчить про тіньовий характер частини економіки, недовіру до державних служб зайнятості або їхню низьку ефективність.

Таким чином, вище розраховані показники впливають на рівень бідності населення:

1. Зменшення зайнятості та зростання безробіття напряду пов'язані зі зниженням рівня доходів населення, що сприяє зростанню бідності.

2. Високий рівень безробіття серед працездатного населення означає, що держава змушена спрямовувати більше ресурсів на соціальну підтримку, при цьому не отримуючи достатньо податкових надходжень, що обмежує можливості боротьби з бідністю.

3. Нерівномірність зайнятості за регіонами, галузями та віковими групами посилює соціальну нерівність, а це також чинник поглиблення бідності.

4. Тіньова зайнятість та низька зареєстрованість безробітних унеможлиблює повноцінне планування соціально-економічної політики, що ускладнює зниження бідності на державному рівні.

5. Зменшення економічно активного населення у поєднанні з демографічними проблемами створює довготривалі ризики — менша кількість працюючих не може «утримувати» зростаючу кількість соціально залежного населення, що призводить до хронічної бідності у вразливих групах.

Дані табл. 2.6 свідчать про негативні тенденції на ринку праці України ще до повномасштабного вторгнення, які вже тоді створювали передумови для поширення бідності. Після 2022 року, в умовах війни, ці процеси лише загострились. Відсутність сталого зростання зайнятості, приховане безробіття та невисокий рівень офіційної реєстрації безробітних посилюють соціальну вразливість населення та ускладнюють зниження рівня бідності.

2.3 Основні бар'єри на шляху досягнення європейських стандартів життя

За результатами аналізу соціально-економічного стану України у 2022–2024 роках можна зробити такі ключові висновки:

1. Економіка зазнала глибокого падіння у 2022 році, однак уже у 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення, хоча темпи росту ВВП залишаються нижчими за довоєнні.
2. Ринок праці постраждав значно, з високим рівнем безробіття, але з поступовим покращенням ситуації протягом аналізованого періоду.
3. Соціальні виклики, зокрема зростання бідності та нерівності, лишаються вагомими проблемами, що впливають на добробут населення.
4. Інфляційний тиск поступово знижується, але ціни на товари першої необхідності залишаються на підвищеному рівні порівняно з довоєнним періодом.

Загалом соціально-економічна ситуація в Україні протягом 2022–2024 років характеризується поєднанням військово-економічних шоків і поступової адаптації економічних та соціальних механізмів, що свідчить про складність відновлення та необхідність комплексної політики підтримки життя населення в умовах війни.

Одним із ключових бар'єрів у досягненні європейських стандартів життя є низький рівень доходів населення, який значно відстає від показників країн ЄС. За даними на 2023–2024 роки, середня заробітна плата в Україні залишається в кілька разів нижчою, ніж у країнах Європейського Союзу. Це зумовлено низькою продуктивністю праці, слабким розвитком високотехнологічних галузей та нестачею інвестицій (табл. 2.9).

Порівняльний аналіз показників середньомісячної заробітної плати в Україні та країнах Європейського Союзу дозволяє чітко окреслити соціально-економічний розрив, який становить один із головних бар'єрів на шляху до європейських стандартів життя.

Показники середньомісячної заробітної плати в Україні і Європі

Роки	Україна, грн.		Європа, євро	Польща, євро	Німеччина, євро	Франція, євро	Данія, євро
	грн.	євро					
2022	13376,2	352	14950,2	1470	3788,8	3321	51221
2023	14308,5	332,8	2066	1750	4100	3613	5633,3
2024	17486,6	356,9	3316,7	1770,8	4900	3522	5966,7
2025	26623	522,02	х	х	х	х	х

Джерело: складено автором [27]

В Україні у 2022–2024 роках спостерігалось поступове зростання середньої зарплати в Україні – з 13 376 грн (352 євро) у 2022 році до 17 486 грн (356,9 євро) у 2024 році. Проте в перерахунку на євро зростання виглядає незначним, що свідчить про нестабільність курсу гривні та обмежене зростання купівельної спроможності.

Польща як країна з близьким географічним і економічним становищем демонструє в кілька разів вищу оплату праці: у 2024 році — 3 316,7 євро, що майже в 9 разів перевищує український рівень. Це є одним із ключових чинників трудової міграції українців до Польщі.

Що стосується Німеччини, Франції, Данії то рівень заробітної плати у країнах "старої Європи" ще вищий: у Німеччині: ~1 770–4 100 євро (залежно від джерела та галузі); у Франції: ~3 500–4 900 євро; у Данії: понад 5 900 євро у 2024 році.

Це понад у 10–15 разів більше, ніж в Україні. Такий розрив створює сильний соціально-економічний бар'єр, адже доступ до якісної освіти, медицини, житла, харчування напряму залежить від рівня доходів. Низький рівень оплати праці в Україні є перешкодою для реалізації прав людини на гідне життя, європейських принципів добробуту та соціальної справедливості. Це гальмує: розвиток внутрішнього споживчого ринку; інвестиції в людський капітал; стабільність систем охорони здоров'я, освіти та пенсійного забезпечення.

Щоб досягти європейських стандартів життя, Україні необхідно

реалізувати комплексну політику: стимулювати зростання продуктивності праці, забезпечувати економічну стабільність, підтримувати інвестиції в людський капітал і впроваджувати прозору податкову та соціальну політику.

Ще однією проблемою є нерівномірний розвиток регіонів, що спричиняє різні рівні доступу до якісних послуг охорони здоров'я, освіти, транспорту та інфраструктури. У багатьох регіонах України зберігається високий рівень безробіття та тіньової зайнятості, що знижує економічну активність та обмежує соціальну мобільність (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Середня місячна зарплата по регіонах України у вересні 2025 р., грн.

Регіон	Середня зарплата	Зміна щодо попереднього місяця		Відхилення від середньої з/п по Україні	
		грн	%	грн	%
Україна	26623	712	2.7%		
Вінницька	22729	655	3.0%	-3894	-14.6%
Волинська	21923	466	2.2%	-4700	-17.7%
Дніпропетровська	27416	637	2.4%	793	3.0%
Донецька	24928	741	3.1%	-1695	-6.4%
Житомирська	21948	1069	5.1%	-4675	-17.6%
Закарпатська	23628	2133	9.9%	-2995	-11.2%
Запорізька	24586	-95	-0.4%	-2037	-7.7%
Івано-Франківська	21031	858	4.3%	-5592	-21.0%
Київська	26767	804	3.1%	144	0.5%
Кіровоградська	19065	287	1.5%	-7558	-28.4%
Луганська	32952	411	1.3%	6329	23.8%
Львівська	24366	930	4.0%	-2257	-8.5%
Миколаївська	24578	1404	6.1%	-2045	-7.7%
Одеська	21228	150	0.7%	-5395	-20.3%
Полтавська	24272	1760	7.8%	-2351	-8.8%
Рівненська	22947	480	2.1%	-3676	-13.8%
Сумська	21991	339	1.6%	-4632	-17.4%
Тернопільська	20076	239	1.2%	-6547	-24.6%
Харківська	22759	1146	5.3%	-3864	-14.5%
Херсонська	21246	-1577	-6.9%	-5377	-20.2%
Хмельницька	21962	579	2.7%	-4661	-17.5%
Черкаська	21290	435	2.1%	-5333	-20.0%
Чернівецька	18841	390	2.1%	-7782	-29.2%
Чернігівська	20328	39	0.2%	-6295	-23.6%
м.Київ	40111	576	1.5%	13488	50.7%

Джерело: складено автором [27]

Дані наведені в табл. 2.10 демонструють регіональну нерівність у рівні

заробітної плати в Україні, яка є одним з ключових соціально-економічних бар'єрів на шляху до досягнення європейських стандартів життя.

У вересні 2025 року середня заробітна плата в Україні становила 26 623 грн, що свідчить про позитивну динаміку зростання в межах 2,7% порівняно з попереднім місяцем.

Найвищі показники: м. Київ – 40 111 грн (+50,7% вище за середній рівень). Це пов'язано з концентрацією в столиці найбільш оплачуваних сфер: ІТ, фінансів, державного управління. Луганська область – 32 952 грн (+23,8%) — можливо, пояснюється підвищенням зарплат у військовій та держслужбі в умовах бойових дій.

Найнижчі показники: Чернівецька область – 18 841 грн (на 29,2% нижче від середнього); Кіровоградська область – 19 065 грн (на 28,4% нижче); Тернопільська, Чернігівська, Херсонська області також мають суттєві відставання. Ці регіони переважно аграрні, з обмеженою промисловістю та низькою часткою високотехнологічних секторів.

Розрив між найвищим (м. Київ) та найнижчим (Чернівецька обл.) рівнем зарплати становить понад 21 тис. грн або майже в 2,1 раза. Це поглиблює регіональну бідність, стимулює трудову міграцію та ускладнює рівномірний розвиток країни.

Збереження суттєвих диспропорцій у рівнях зарплат між регіонами свідчить про відсутність єдиної ефективної регіональної політики. Така нерівність: ускладнює доступ до базових благ (освіта, охорона здоров'я, житло), сприяє соціальному напруженню, підвищує ризики депопуляції окремих територій.

Для подолання цього бар'єра Україна повинна: стимулювати інвестиції в депресивні регіони, розвивати місцеву інфраструктуру та малий бізнес, створювати високотехнологічні робочі місця в усіх областях країни.

Політична нестабільність, низький рівень довіри до влади, часта зміна пріоритетів розвитку та недостатня ефективність державного управління також є серйозними перешкодами. Корупція, бюрократія та неефективне

використання бюджетних ресурсів уповільнюють реформи, спрямовані на покращення якості життя громадян.

Брак стратегічного довгострокового планування та відсутність прозорої системи моніторингу соціальних програм знижує ефективність реалізації європейських стандартів у таких сферах, як соціальний захист, охорона здоров'я, освіта та екологія.

Повномасштабна війна в Україні, яка триває з 2022 року, створила серйозні перешкоди для соціального розвитку, зокрема: масштабне руйнування інфраструктури, зростання витрат на безпеку, вимушене переміщення мільйонів людей, підвищене навантаження на систему охорони здоров'я та соціального забезпечення.

У результаті значна частина фінансових ресурсів спрямовується на військові потреби, що ускладнює реалізацію реформ, спрямованих на покращення стандартів життя за зразком країн ЄС.

Недостатній рівень цифрової грамотності, освітньої підготовки кадрів та низька інноваційна спроможність країни обмежують можливості розвитку людського капіталу. Водночас трансформація цінностей та підходів до європейських практик часто потребує часу, ресурсів і соціального діалогу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Проведений аналіз дозволяє зробити низку важливих висновків щодо сучасного стану рівня життя населення України та ступеня його відповідності європейським стандартам:

1. Соціально-економічна ситуація в Україні за 2022–2024 роки залишалася складною, однак мала позитивні зрушення: спостерігалось зростання ВВП, підвищення номінальної заробітної плати, зменшення рівня безробіття. Проте ці показники досі суттєво поступаються середньоєвропейським.

2. Рівень заробітної плати в Україні залишається одним із найнижчих у Європі. Навіть попри позитивну динаміку, середньомісячна зарплата в 2024 році суттєво відстає від аналогічних показників у країнах ЄС, таких як Польща, Німеччина чи Франція.

3. Регіональні диспропорції в оплаті праці в Україні є суттєвими: різниця між найвищими та найнижчими зарплатами становить понад 20 тисяч гривень. Це свідчить про глибоку економічну нерівність, що негативно впливає на соціальну стабільність.

4. Рівень безробіття поступово знижується, однак залишається високим у деяких регіонах. Особливу увагу потребує молодь, внутрішньо переміщені особи та жителі прифронтових областей.

5. Інтегральні показники якості життя, зокрема Індекс людського розвитку, Індекс добробуту, демонструють відставання України від країн Європейського Союзу, що обумовлено не лише економічними труднощами, а й воєнними викликами.

6. Структура державного бюджету України свідчить про пріоритетність фінансування оборони та безпеки, що є об'єктивним у воєнний період, однак обмежує можливості зростання соціальних стандартів.

7. Водночас, порівняльний аналіз з європейськими країнами засвідчує, що Україна поступово адаптує свої підходи до оцінки якості життя,

використовуючи індикатори, методології та інструменти, що відповідають європейським практикам.

Загалом, незважаючи на значні труднощі, Україна демонструє прагнення досягати європейських стандартів життя. Проте для цього необхідне поглиблення реформ, цільове інвестування в людський капітал, подолання соціальної нерівності та відновлення економіки після війни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

3.1 Роль реформ у сфері економіки, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту

Системні реформи у ключових галузях — економіці, охороні здоров'я, освіті та соціальній політиці — є фундаментальною передумовою підвищення рівня життя населення. Вони формують основу для поліпшення умов життя, збільшення доходів, доступу до якісних послуг і зменшення соціальної нерівності — ключових критеріїв європейських стандартів життя.

Економічні реформи спрямовані на створення сприятливого середовища для зростання виробництва, підвищення продуктивності праці, інвестиційної привабливості та зростання доходів населення:

1. Макроекономічна стабілізація та бюджетна політика. Після шоку 2022 року Україна змогла уникнути економічного колапсу завдяки підтримці міжнародних партнерів, оптимізації структур державних витрат та адаптації макropolітики. При цьому:

- Зростання ВВП у 2023–2024 роках свідчить про поступове відновлення економіки, однак рівень ВВП на душу населення все ще значно нижчий за європейський середній.

- Фіскальна політика спрямована на баланс між видатками на безпеку й соціальні програми, що є непростим завданням в умовах війни.

2. Стимулювання підприємництва і підтримка малого та середнього бізнесу. Економічне зростання неможливе без активного малого і середнього бізнесу (МСБ):

- Спрощення ліцензійних процедур, зниження адміністративних бар'єрів, цифровізація реєстраційних послуг підвищують ефективність МСБ.

- Створення програм грантової підтримки, кредитних гарантій стимулює підприємницьку активність.

3. Ринок праці та зайнятість. Багато реформ спрямовані на поліпшення ринку праці: перекваліфікація та адаптація робочої сили відповідно до потреб сучасної економіки; запровадження гнучких форм зайнятості та стимулів для створення нових робочих місць.

Вплив на якість життя - економічна стабілізація та структурні зміни створюють передумови для зростання доходів, зменшення безробіття та збільшення купівельної спроможності — ключових елементів добробуту та евростандартів життя.

До прикладів економічних реформ доцільно віднести:

1. Податкова та митна реформи, метою яких є стимулювання інвестицій, спрощення адміністрування податків та боротьба з ухиленням. Наприклад, модернізація системи адміністрування ПДВ, впровадження електронного обміну даними між бізнесом і податковою службою.

2. Підтримка малого та середнього бізнесу. Програма “Доступні кредити 5–7–9 %” для підприємців (частина бюджету на 2026 рік передбачає 18 млрд грн на фонд розвитку підприємництва) — це один із механізмів підтримки бізнесу.

3. Цифровізація публічних послуг. Запровадження електронних сервісів (зокрема «Дія») дозволило пришвидшити реєстрацію бізнесу, отримання ліцензій та дозволів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Основні економічні показники України за 2022–2025 рр.

Показник	2022	2023	2024
ВВП (% зміни)	-28,8	+5,3	+2,9
Реальний ВВП (млрд грн)	—	5518	6821
Інфляція (річна, %)	високий	помірний	11–14
Безробіття (%)	18,5	17,4	14,3

Джерела: аналітика CES, Світовий банк, державні дані. [46]

Економіка України пережила значний спад у 2022 році, проте завдяки адаптації політик та міжнародній підтримці почався процес відновлення. Зміни у податково-митній політиці, підтримка підприємництва та цифрові

сервіси дозволили зберегти макроекономічну стабільність і стимулювати економічну активність.

Реформа медицини спрямована на підвищення якості надання медичних послуг, забезпечення доступності лікування та ефективного використання фінансових ресурсів:

1. Новий механізм фінансування — «гроші ходять за пацієнтом»: перехід від бюджетного фінансування лікарень до фінансування медичних послуг на основі фактичного обсягу наданої допомоги. Це стимулює ефективність медичних закладів та сприяє поліпшенню доступу до базових медичних послуг.

2. Доступність первинної та вторинної медичної допомоги. Програми безоплатних консультацій, реформована система сімейної медицини, цифрові рецепти зменшують адміністративні та фінансові бар'єри.

3. Інфраструктура та кадрове забезпечення: створення телемедичних платформ дозволяє розширити послуги у віддалених регіонах; водночас залишається дефіцит фахівців у деяких галузях, що потребує подальшої підтримки професійного навчання та мотивації медичного персоналу.

Якісна медична допомога — один із ключових компонентів здорового способу життя та довголіття, що фіксується в європейських індикаторах якості життя. Покращення доступу до медичних послуг та їх якості сприяє зростанню очікуваної тривалості життя та зменшенню смертності від соціально-значущих захворювань.

Серед реформ у даній сфері доцільно виділити наступні:

1. Медична гарантія та НСЗУ. Запроваджено модель фінансування «гроші йдуть за пацієнтом», що підсилює конкуренцію між закладами та покращує якість послуг. На 2026 рік на Програму медичних гарантій передбачено 191,6 млрд грн, зокрема підвищення зарплат лікарів.

2. Централізовані закупівлі препаратів. Виділено 15,1 млрд грн на централізовані закупівлі онкопрепаратів, серцево-судинних ліків тощо.

3. Інвестиції в інфраструктуру, а саме на перинатальні центри,

реабілітацію та психіатричну допомогу передбачено 18,6 млрд грн (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Пріоритетні видатки на охорону здоров'я у 2026р., млрд грн

Стаття	2026 р.
Загальні видатки (медична галузь)	258,6
Програма медичних гарантій	191,6
Лікування та реабілітація	141,9
Централізовані закупівлі	15,1
Інфраструктура (центри)	18,6

Джерело: складено автором [27]

Зростання фінансування медицини в умовах війни та після неї забезпечує не лише доступ до базових послуг, але й структурне оновлення галузі. Це важливо для покращення здоров'я населення та відповідності європейським критеріям.

Освіта є фундаментом для розвитку людини, формування її компетенцій і здатності адаптуватися до ринку праці:

1. Освіта в умовах євроінтеграції:

- Університети адаптують навчальні програми до стандартів Болонського процесу.
- Зростає кількість програм подвійних дипломів, міжнародної академічної мобільності.

2. Нові підходи до шкільної та професійної освіти:

- Нова українська школа (НУШ) підкреслює розвиток критичного мислення, комунікацій та цифрової компетентності.
- Професійна освіта стає більш гнучкою та адаптованою до потреб ринку праці.

3. Доступність освіти:

- Розширено доступ до дистанційного навчання, особливо під час війни.
- Втім, існують виклики щодо рівного доступу у віддалених та постраждалих регіонах.

Освіта підвищує людський капітал, сприяє кращій зайнятості, вищим доходам та соціальній мобільності. Це ключовий компонент європейської якості життя та сталого економічного розвитку.

Серед реформ доцільно виділити:

1. Нова українська школа (НУШ) — орієнтація на розвитку ключових компетентностей, критичного мислення та інклюзії.
2. Підвищення зарплат педагогам та розширення програм харчування в школах — на 2026 рік на освіту в проекті бюджету передбачено 265,4 млрд грн.
3. Підвищення академічних стипендій вдвічі — до 6,6 млрд грн на 163,8 тис. студентів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Пріоритетні видатки на освіту у 2026р., млрд грн

Стаття	2026 р.
Витрати на освіту	265,4
Оплата праці в системі освіти	183,9
Харчування школярів	14,4
Академічні стипендії	6,6
Інфраструктурні інвестиції	15

Джерело: складено автором [27]

Збільшення видатків на освіту вказує на пріоритет держави щодо розвитку людського капіталу, що є одним із головних чинників конкурентоспроможності у Європейському просторі.

Соціальний захист спрямований на підтримку вразливих верств населення та зменшення соціальної нерівності:

1. Фінансова підтримка та соціальні виплати:
 - Перегляд системи субсидій для енергоносіїв, виплат ВПО, допомог малозабезпеченим родинам.
 - Впровадження цифрових сервісів для отримання соціальної допомоги зменшує бюрократичні бар'єри.
2. Пенсійна реформа:

- Поступове вирівнювання пенсійних виплат, приведення їх у відповідність до економічних реалій з метою забезпечення достойного рівня життя літніх людей.

3. Соціальна інклюзія:

- Програми підтримки людей з інвалідністю, реабілітаційні програми для учасників бойових дій та членів їхніх родин.

Ефективна політика соціального захисту мінімізує ризики бідності, зменшує нерівність і створює безпечне соціальне середовище — важливий показник у європейських стандартах життя.

Серед реформ:

1. Розширення соціальних виплат та допомоги сім'ям — проект бюджету 2026 включає 133 млрд грн на підтримку вразливих категорій, зокрема одноразові виплати при народженні дитини та нову щомісячну допомогу для дітей 1–3 років.

2. Підтримка пенсіонерів — трансферт Пенсійному фонду 251,3 млрд грн, індексація пенсій.

3. Субсидії на ЖКГ — 42,3 млрд грн. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Основні соціальні трансферти у 2026р., млрд грн

Вид трансферту	Сума
Пенсійні трансферти	251,3
Соціальні виплати і допомоги	133
Субсидії на ЖКГ	42,3
Допомога особам з інвалідністю	9,9

Джерело: складено автором [27]

Ці соціальні програми спрямовані на зменшення бідності, підтримку родин та забезпечення соціального захисту вразливих категорій, що відповідає основним європейським стандартам соціального захисту.

Реформи в сферах економіки, охорони здоров'я, освіти та соціального захисту є міжсекторними механізмами підвищення рівня життя населення. Вони спрямовані на створення: дієвих умов для економічного зростання та

стабільності; доступного, якісного медичного обслуговування; конкурентної та адаптивної системи освіти; соціально справедливих механізмів підтримки громадян.

Хоча реформи стимулюють поступове наближення України до європейських стандартів життя, їхня повноцінна реалізація вимагає часу, ресурсів та постійної координації діяльності державних інституцій, бізнесу й громадськості.

3.2 Євроінтеграційні процеси як каталізатор змін

Європейська інтеграція для України — це не лише декларативна стратегічна мета, а й дієвий механізм модернізації державних інститутів, правового поля, економічних і соціальних практик. Активна імплементація європейських норм сприяє підвищенню якості життя українців, зміцненню державної спроможності та адаптації національної політики до європейських стандартів.

Україна активно приводить своє законодавство у відповідність до вимог Європейського Союзу. За оцінками Єврокомісії, у 2025 році Україна продемонструвала значний прогрес у імплементації норм права ЄС у низці сфер, що закріплено у щорічному «Пакеті розширення» ЄС.

Звіти підкреслюють позитивні зміни у таких кластерах реформ:

- Публічні закупівлі (Кластер 1) — створено нові процедури й системи моніторингу, наближені до стандартів ЄС.
- Свобода підприємництва і руху працівників (Кластер 2) — адаптовано частину трудового та корпоративного законодавства.
- Довкілля та кліматична політика (Кластер 4) — розпочато реформи у сфері енергетики та захисту навколишнього середовища.
- Сільське господарство (Кластер 5) — удосконалено аграрну політику відповідно до вимог європейського ринку.
- Зовнішні відносини (Кластер 6) — Україна досягла 99 %

відповідності у позиціях щодо зовнішньої політики та санкційної практики ЄС.

Ці дані дозволяють говорити про реальний прогрес у наближенні українського законодавства до стандартів ЄС, попри складну безпекову ситуацію (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Прогрес імплементації норм ЄС

Сфера реформ	Оцінка прогресу (2025, за 5-бальною шкалою)*	Коментарі щодо змін
Публічні закупівлі	4,0	Нові процедури, прозорість та моніторинг
Ринок праці та підприємництво	3,8	Часткова гармонізація трудового права
Охорона довкілля і клімат	3,9	Початок адаптації стандартів
Аграрна/сільська політика	4,1	Підвищення відповідності політик
Зовнішня політика	4,6	Висока узгодженість із позиціями ЄС

Джерело: складено автором [50]

*Оцінки побудовані на основі даних Єврокомісії про виконання Україною положень «Пакету розширення» ЄС 2025 р.

Вищі бали за кластери реформ відображають більшу готовність до відповідних переговорів із ЄС у цих секторах. Найбільше досягнень — у зовнішній політиці та аграрній сфері, тоді як ринок праці та довкілля потребують подальшого вдосконалення.

Європейський Союз забезпечує значну фінансову підтримку України з метою стабілізації економіки, впровадження реформ та забезпечення основних державних функцій.

За останні роки ЄС вже надав бюджетну підтримку обсягом понад €50,5 млрд для фінансування реформ та стабілізації бюджету. Також було переказано €2,3 млрд фінансової допомоги в межах Ukraine Facility для підтримки публічної адміністрації та реформ. Україна отримує допомогу також від урядів країн-партнерів ЄС, що частково спрямовується на програмну

та технічну підтримку реформ (табл. 3.5).

Наявність значного фінансового ресурсу від ЄС та країн-партнерів дозволяє Україні не лише підтримувати критично важливі публічні послуги, але й фінансувати витратні реформи в різних секторах. Це створює механізм стимулювання змін, оскільки фінансування часто прив'язане до виконання певних умов і показників реформ.

Таблиця 3.5

Джерела фінансування реформ у 2025р.

Джерело фінансування	Приблизний обсяг (€ млрд)	Призначення
EU Ukraine Facility	50,5	Бюджетна підтримка, реформи
EU direct disbursements	2,3	Підтримка держадміністрації
Індивідуальна підтримка від країн-членів	40,0*	Технічна допомога, проекти
Загальна сума Team Europe	143,0**	Внутрішня стабілізація України

*Оцінні дані на основі різних джерел підтримки ЄС і країн-членів ЄС. **Загальна допомога Team Europe (гуманітарна, фінансова, військова) включає різні напрями підтримки.

Джерело: складено автором [27]

Проведене дослідження свідчить про вплив євроінтеграційного курсу на якість життя:

- Підвищенню прозорості та підзвітності влади, що зменшує корупційні ризики та сприяє справедливому розподілу ресурсів.
- Удосконаленню стандартів праці, охорони здоров'я, освіти, що прямо впливає на соціальний добробут.
- Інституційній стабілізації, яка підсилює довіру населення до державних процесів і ринкових механізмів.

Звіти Єврокомісії підтверджують, що навіть в умовах війни Україна залишається в авангарді серед країн-кандидатів на членство завдяки прогресу в реформах.

Євроінтеграційні процеси стали потужним каталізатором системних

змін в Україні. Правове, економічне та соціальне наближення до стандартів Європейського Союзу забезпечує: розвиток демократичних інститутів, покращення якості державних послуг, стабілізацію економіки, зростання довіри громадян до реформ.

За підтримки ЄС фінансовий тиск на бюджет зменшується, а реформи просуваються системно з чіткими індикаторами виконання. Це сприяє не лише виконанню зовнішньополітичних цілей, але й безпосередньо впливає на покращення рівня життя населення України.

3.3 Рекомендації щодо реалізації європейських стандартів в умовах сучасних викликів (війна, відбудова, відтік кадрів)

Сучасний етап розвитку України характеризується одночасною потребою: забезпечити економічну стабільність та зростання; реалізувати європейські стандарти життя; протистояти наслідкам повномасштабної війни, руйнування інфраструктури, демографічним викликам та відтоку кваліфікованих кадрів. Це вимагає синергії стратегічних підходів, інституційних реформ і економічних стимулів, які сприятимуть не лише відновленню, але й стійкому розвитку з високим соціальним капіталом.

Економічний розвиток за визначенням — це процес зростання реального ВВП, підвищення продуктивності праці, модернізації технологій та підсилення людського капіталу. У класичних моделях економічного зростання (Солоу, Ромера) важливу роль відіграють інвестиції у фізичний та людський капітал, технологічні інновації, а також інституційні фактори, що визначають ефективність виробництва.

У контексті європейських стандартів життя важливі не лише макроекономічні показники, а й інституційні якісні характеристики: доступність і якість медичної допомоги; рівень освіти та можливість безперервного навчання; соціальне забезпечення та система захисту; умови

праці та соціальна справедливість. Подолання структурних дисбалансів у цих сферах значною мірою залежить від ефективної політики, адекватного фінансування та механізмів соціального діалогу.

Європейські стандарти життя базуються на принципах: соціальної єдності — підтримка вразливих груп, зменшення нерівності; економічної стабільності — зростання виробництва та доходів; екологічної відповідальності — «зелена» економіка; інституційної прозорості — верховенство права, антикорупція. Це відповідає Концепції сталого розвитку ООН (SDG) та є основою для побудови соціально орієнтованої ринкової економіки.

Впровадження європейських стандартів життя в Україні наведено в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Впровадження європейських принципів життя в Україні у 2026-2027 рр.

Принцип	Напрями впровадження	Приклади заходів / реформ	Очікувані результати
Соціальна єдність	Підтримка вразливих груп населення	- Адресна допомога - Інклюзивна освіта - Програми підтримки ВПО та ветеранів	Зменшення соціальної нерівності, підвищення рівня довіри до держави
Економічна стабільність	Розвиток МСБ, інвестиції, підтримка зайнятості	- Пільгове кредитування бізнесу - Гранти на розвиток підприємництва - Податкова реформа	Зростання зайнятості, ВВП, зменшення трудової міграції
Екологічна відповідальність	Енергоефективність, чисті технології, зменшення викидів	- Державна програма «Енергоефективна країна» - Підтримка ВДЕ - Запровадження екоподатків	Зменшення залежності від імпорту енергоносіїв, покращення стану довкілля
Інституційна прозорість	Боротьба з корупцією, цифровізація, реформа судової системи	- Функціонування НАЗК, НАБУ, ВАКС - Розширення «Дії» - Громадський контроль за бюд. витратами	

Джерело: складено автором [52]

Європейські стандарти життя базуються на комплексному підході до розвитку суспільства, що охоплює соціальну, економічну, екологічну та

інституційну сфери. Для України, яка перебуває в умовах воєнного та поствоєнного відновлення, впровадження цих принципів є не лише стратегічною метою, а й практичною потребою для забезпечення сталого розвитку та інтеграції до ЄС.

Дослідження принципів соціальної єдності дозволили виділити напрями впровадження: розширення системи адресної соціальної допомоги, яка фокусується на найбільш вразливих групах — малозабезпечених, пенсіонерах, ветеранах, ВПО; впровадження інклюзивної освіти — як інструменту рівного доступу до знань; розширення державних програм для ветеранів та ВПО, зокрема у сфері житла, працевлаштування, ментального здоров'я. При їх реалізації можна очікувати наступний ефект: зниження рівня соціальної напруги, недовіри та відчуження; формування передумов для соціальної згуртованості; покращення індексу соціальної інтеграції, що є одним із критеріїв оцінки якості життя в ЄС.

Впровадження принципу економічної стабільності передбачає наступні напрями впровадження: підтримку малого і середнього бізнесу (МСБ) як головного роботодавця в країні; створення грантових програм (наприклад, через «Відновлення» або «Робота»); податкова реформа, спрямована на спрощення адміністрування та зменшення тиску на бізнес. За даними Мінекономіки, лише у 2023–2024 рр. понад 50 тис. підприємств МСБ отримали державну підтримку. Крім того, очікується зростання зайнятості до 9–10 млн осіб у 2027 р., що зменшить трудову міграцію і збільшення частки МСБ у ВВП з 35% (2023) до 45% (план до 2027 р.).

Принцип екологічної відповідальності містить декілька напрямів: державну програму «Енергоефективна країна», що передбачає термомодернізацію будівель; підтримку розвитку відновлюваної енергетики (ВДЕ) — сонячної, вітрової, біоенергетики; екоподатки, які заохочують бізнес до екологічно відповідальної поведінки. Результатом впровадження стане: зниження споживання імпортного газу на 20–30% до 2027 року; зменшення викидів CO₂, поступове наближення до цілей Green Deal ЄС; формування

екологічної свідомості та «зелених» робочих місць.

Наступним принципом є інституційна прозорість. До напрямів впровадження доцільно віднести: посилення ролі антикорупційних органів — НАЗК, НАБУ, ВАКС; розвиток цифрових послуг через платформу «Дія»; залучення громадськості до нагляду за бюджетом, тендерами, держзакупівлями. Через «Дію» надається понад 150 адміністративних послуг. У 2023 р. викрито понад 600 корупційних злочинів, розслідуваних НАБУ. За даними Transparency International, Україна піднялася на 12 позицій у рейтингу сприйняття корупції (2022–2024 рр.).

Впровадження європейських принципів життя в Україні має бути інтегрованим та системним. Ефективність реалізації залежить від синергії між державними інституціями, бізнесом та громадянським суспільством. Прикладні кроки вже демонструють реальні позитивні зрушення, особливо в економічній та цифровій сферах. Подальший поступ потребує стабільного фінансування, політичної волі та громадського контролю.

Показники впровадження європейських принципів життя в Україні за 2023–2027 рр. наведені в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Кількісні показники впровадження європейських принципів життя в Україні за 2023–2027 рр.

Принцип	Індикатор / Показник	2023	2024	2025 (оцінка)	2027 (ціль)
Соціальна єдність	Частка населення, що отримує адресну допомогу (%)	21,3	22,0	23,5	25,0
	Кількість ВПО, які отримали житло або компенсацію (тис. осіб)	110	145	180	250
	Частка шкіл з інклюзивним навчанням (%)	64	70	75	90
Економічна стабільність	Зростання реального ВВП (%)	5,3	4,8	6,2	7,0
	Кількість нових МСБ, що отримали гранти (тис.)	27	42	55	80
	Рівень безробіття (офіційно зареєстрований, %)	9,4	8,8	7,5	6,5
Екологічна відповідальність	Частка ВДЕ в енергобалансі (%)	12	13,5	15	20
	Кількість енергоефективних будівель (тисяч)	8,5	10,2	13,5	20,0
	Обсяг зібраного екоподатку (млрд)	5,8	7,2	9,5	12,0

	грн)				
Інституційна прозорість	Кількість відкритих послуг через «Дію»	120	150	180	250
	Кількість вироків ВАКС у справах корупції	142	170	200	250
	Місце України в рейтингу Corruption Perception Index (TI)	116	104	95	≤80

Джерела: складено автором Мінсоцполітики, Мінекономіки, Держстат, НАЗК, НАБУ, ПРООН, Transparency International, Міненерго, дані проєктів «Робота», «Відновлення». [26]

Наведені дані в табл. 3.7 свідчать про зростання частки населення, що отримує адресну допомогу з 21,3% у 2023 р. до прогнозованих 25% у 2027 р. свідчить про посилення механізмів соціального захисту вразливих груп, особливо ВПО, малозабезпечених сімей та ветеранів. Кількість ВПО, що отримали житло або компенсацію, зростає з 110 тис. у 2023 до 250 тис. у 2027р. Це важливий крок до подолання гуманітарної кризи внаслідок війни. Частка шкіл з інклюзивним навчанням зростає з 64% до 90%, що свідчить про поступ до європейських освітніх стандартів, де кожна дитина має право на якісну освіту.

Показники економічної стабільності свідчать про зростання реального ВВП на рівні 5–7% демонструє поступову стабілізацію та відновлення економіки України після війни. Кількість нових МСБ, що отримали гранти, зростає з 27 до 80 тис. підприємств. Це свідчить про активну державну підтримку підприємництва — ключового драйвера економічного зростання. Зниження рівня офіційного безробіття з 9,4% до 6,5% вказує на успіхи у відновленні ринку праці, зокрема через програми зайнятості та стимулювання бізнесу.

Аналіз екологічної відповідальності характеризується часткою ВДЕ (відновлюваних джерел енергії), яка зростає з 12% до 20%, що свідчить про перехід до сталої енергетики — ключового зобов'язання в межах євроінтеграції та Зеленого курсу ЄС. Кількість енергоефективних будівель зростає до 20 тис., що свідчить про інвестиції у термомодернізацію та

зменшення споживання енергії. Зростання надходжень від екоподатків — з 5,8 до 12 млрд грн — вказує на посилення екологічної відповідальності бізнесу та ефективність фіскальних екологічних стимулів.

Розширення електронних послуг через “Дію” з 120 до 250 свідчить про цифрову трансформацію державного управління, спрощення доступу громадян до послуг. Кількість вироків ВАКС у справах корупції зростає, що свідчить про активну роботу антикорупційної інфраструктури. Покращення позицій у Corruption Perception Index (від 116 місця до ≤ 80) є результатом реформ у сфері правосуддя, прозорості та відкритості фінансів.

Поступове зростання за всіма ключовими індикаторами демонструє, що Україна просувається до впровадження європейських стандартів життя. Хоча деякі цілі є амбітними, їх досягнення можливе за умови збереження стратегічного курсу на реформи, міжнародної підтримки та внутрішньої політичної стабільності.

Аналіз основних викликів при впровадженні європейських стандартів в суспільство України свідчить про наступне:

1. Війна та руйнування економічних зв'язків, що призвело до потрясіння виробництва (значне падіння ВВП у 2022); втрати експортних ринків та логістичних ланцюгів; руйнування критичної інфраструктури. Це погіршило продуктивність факторів виробництва і знизило капітальний фонд підприємств, що вплинуло на зайнятість та рівень доходів. Основні наслідки наведені в табл. 3.8.

Починаючи з 2022 року, економіка України зазнала глибокого шоку, спричиненого повномасштабним вторгненням. Дані в таблиці 3.8 демонструють системну дестабілізацію ключових макроекономічних показників.

Зокрема, у 2022 році реальний ВВП скоротився на 28,8 %, що є найбільшим падінням в історії незалежної України. Це стало наслідком втрати частини територій, знищення підприємств, блокування портів і логістичних шляхів. Водночас у 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення

(+5,3 % і +2,9 % відповідно), що свідчить про адаптаційні процеси в економіці.

Таблиця 3.8

Основні кількісні оцінки наслідків війни

Показник	2021 (до війни)	2022	2023	2024
Реальний ВВП (% до поперед. року)	+3,4	-28,8	+5,3%	+2,9
Імпорт/експорт, млрд \$	\$69 / \$68	\$56 / \$44	\$72 / \$53	\$85 / \$60
Дефіцит бюджету, % ВВП	3	20	17	15%
Рівень інфляції, %	10	26,6	12,8	8,6
Безробіття, офіційне	8,9	9,6	8,8	8,0
Середня зарплата (грн/міс.)	14 000	13 376	14 308	17 486

Джерело: складено автором (Оцінки за даними Мінекономіки, НБУ, KSE, МВФ) [27]

Експортно-імпорتنі операції суттєво постраждали: у 2022 році дефіцит торгового балансу зріс через більші втрати експорту порівняно з імпортом. Поступове відновлення у 2023–2024 роках не компенсувало довоєнні обсяги, що зумовлює високий рівень зовнішньої залежності.

Дефіцит державного бюджету у 2022 році досяг 20 % ВВП і залишався критичним у наступні роки, що свідчить про обмеженість внутрішніх ресурсів і високу потребу у міжнародній фінансовій допомозі.

Рівень інфляції, який підскочив до 26,6 % у 2022 році, згодом почав знижуватись, проте все ще перевищував довоєнні значення. Офіційне безробіття хоч і не зросло критично, але в умовах неповної фіксації реальної кількості безробітних цей показник може бути заниженим.

Середня номінальна заробітна плата демонструє зростання (від 13 376 грн у 2022 році до 17 486 грн у 2024 році), однак в умовах інфляції це зростання не повністю компенсує втрати реальних доходів населення.

Загалом, дані табл. 3.8 свідчать про складні виклики, які стоять перед Україною, та необхідність продовження політики відновлення і структурних реформ для досягнення макроекономічної стабільності.

2. Відтік кадрів і демографічні зміни. Економічна теорія людського капіталу показує (Becker, 1964), що кваліфіковані працівники — це ключовий

ресурс економічного розвитку. Втрата таких кадрів через міграцію: послаблює внутрішній ринок праці; зменшує потенціал інновацій; створює дефіцит фахівців у критичних секторах.

3. Фіскальні обмеження та соціальна нерівність. Через скорочення надходжень до бюджету й зростання витрат на оборону держава має обмежені ресурси для соціальних програм, медицини та освіти. За даними, соціальні трансферти зростали поступово, але все ще не досягають рівня європейських країн (частка видатків на соціальний захист/ВВП нижча за середньоєвропейську) (табл.3.10).

Таблиця 3.10

Фіскальні обмеження та соціальна нерівність: порівняльні бюджетні показники України та ЄС**

Показник	2021 (до війни)	2022	2023	2024	Середній рівень у країнах ЄС
Частка видатків на оборону у ВВП, %	3,2	20,0	30,0	30,5	1,3–2,0
Частка видатків на соціальний захист у ВВП, %	19,0	17,0	14,5	13,0	17–20
Частка соціального захисту у загальних видатках бюджету, %	23,5	20,1	15,6	13,8	30–35
Видатки на охорону здоров'я, % ВВП	3,6	3,1	3,3	3,5	7–8
Видатки на освіту, % ВВП	6,0	5,3	5,1	5,0	4,5–5,5
Дефіцит державного бюджету, % ВВП	3,0	20,0	17,0	15,0	≤3,0
Рівень ризику бідності населення, %	18,0	24,0	22,0	21,0	15–17
Індекс Джині (нерівність доходів)	0,26	0,28	0,29	0,29	0,30–0,31

Джерело: складено автором [27]

**Примітка: дані по Україні – узагальнені оцінки за матеріалами Мінфіну, Держстату, НБУ, KSE Institute. Дані по ЄС – середні значення за Eurostat, OECD.

Аналіз та обґрунтування даних табл. 3.10 свідчить, що частка видатків на оборону у ВВП за 2021 р. становить 3,2% — рівень, близький до стандарту країн-членів НАТО (близько 2%); за 2022–2024: зростання до 30,5% ВВП — прямий наслідок повномасштабної війни. Стосовно рівня даного показника в

ЄС: 1,3–2,0% — значно нижчі витрати, що дозволяють більше інвестувати в соціальні потреби. Таким, бюджет України був переорієнтований на воєнні потреби, що обмежило можливості підтримки населення, зокрема у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального захисту.

Частка видатків на соціальний захист у ВВП за 2021 р. становив 19% — на рівні середнього по ЄС. Показник за 2022–2024 р.р. мав поступове зниження до 13%, що на 4–7% нижче, ніж у більшості країн ЄС. Причиною цього є зміщення пріоритетів бюджету на оборону; водночас зростає потреба у соцдопомозі (ВПО, ветерани тощо). Необхідно зазначити про наявність ризику - формування соціального дисбалансу – зростає потреба в допомозі, але зменшуються ресурси на її надання.

Частка соціального захисту у загальних видатках бюджету свідчить про падіння з 23,5% (2021) до 13,8% (2024), при тому, що у ЄС цей показник 30–35%. Навіть всередині бюджету України соціальні витрати зменшуються у відносному вираженні — держава змушена жертвувати соціальними програмами.

Видатки на охорону здоров'я (% ВВП) коливаються в межах 3,1–3,5%, що вдвічі менше, ніж у ЄС (7–8%). Обмеженість фінансування медицини у воєнний період, незважаючи на зростання потреб (поранені, психічне здоров'я, епідеміологічні ризики тощо).

Видатки на освіту (% ВВП) мають незначне зниження: 6% → 5%. Україна утримує відносно високий рівень у порівнянні з ЄС. Однак при зростанні кількості ВПО, дистанційного навчання та руйнування закладів освіти — цього фінансування недостатньо.

Дефіцит бюджету зріс із 3% (до війни) до 20% у 2022, зменшуючись до 15% у 2024. Для порівняння, у ЄС норматив $\leq 3\%$, і перевищення — критичний сигнал для економіки. Залежність від міжнародної допомоги, обмеження в маневруванні бюджетними коштами.

Рівень ризику бідності зріс з 18% до 24% у 2022 — наслідок втрати роботи, житла, доходів. Незначне зниження до 21% у 2024, але все ще вище за

середній рівень у ЄС (15–17%). Бідність в Україні поглиблюється, особливо серед постраждалих від війни груп (пенсіонери, багатодітні родини, ВПО).

Індекс Джині (нерівність доходів) демонструє зростання з 0,26 → 0,29, що все ще нижче за деякі країни ЄС, але демонструє тренд на погіршення. Зростання розриву між регіонами, секторами та групами населення у доступі до доходів і державної допомоги.

Україна стикається з жорсткими фіскальними обмеженнями, що унеможливають збереження балансу між безпекою та соціальними потребами. Порівняно з країнами ЄС, витрати на соціальний захист, охорону здоров'я та підтримку вразливих груп залишаються нижчими, що посилює соціальну нерівність. Без структурних реформ і підтримки міжнародних партнерів подолати ці виклики буде складно.

Наступним кроком є розробка рекомендацій:

1. Інституційна трансформація для конкурентоспроможної економіки:
 - Удосконалити механізми державної підтримки підприємництва (податкові стимули, програми грантів для стартапів, розвиток кластерів).
 - Створити спеціальні економічні зони з преференціями для інвестицій у технологічні сектори.
 - Запровадити механізми державно-приватного партнерства для відбудови критичної інфраструктури (енергетика, транспорт).

Економічні стимули підвищують ефективність використання ресурсів і прискорюють відновлення виробництва, зменшують бар'єри входу на ринки та підтримують конкурентоспроможність.

2. Адаптація трудового ринку до сучасних потреб:

- Масштабні програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації для працівників постраждалих галузей.
- Заохочення дистанційної та гнучкої зайнятості — розвиток платформ для телероботи.
- Створення міжрегіональних центрів зайнятості зі спрямованою підтримкою для ВПО.

Інвестиції в людський капітал підвищують продуктивність праці, сприяють мобільності робочої сили та зменшують структурне безробіття.

3. Модернізація системи освіти:

- Прискорити імплементацію ЄКТС, розширити програми обміну (Erasmus+).
 - Розвивати дуальну освіту з акцентом на практичні навички.
 - Впровадити стандарти оцінювання якості освіти, наближені до ЄС.
- Сучасна освіта формує адаптовану до ринку праці робочу силу, що підвищує потенційне зростання ВВП і створює основу для інновацій.

4. Реформа охорони здоров'я:

- Поширити систему eHealth на всі регіони.
- Впровадити механізми профілактичної медицини.
- Забезпечити фінансування на рівні, що відповідає частці ВВП на охорону здоров'я в країнах ЄС (рекомендовано 6–7 %).

Здорове населення — це активне населення, що підвищує продуктивність праці та зменшує витрати на лікування хронічних захворювань.

5. Соціальний захист і зменшення бідності:

- Перейти до системи адресних соціальних трансфертів з автоматичним переглядом за потребою.
- Підтримка сімей з дітьми в перші роки життя.
- Створення механізмів зниження ризику бідності серед ВПО та людей похилого віку.

Системний соціальний захист зменшує нерівність, стимулює споживання та забезпечує соціальну стабільність — важливий фактор економічного зростання в середньостроковій перспективі.

Узагальнені рекомендації наведені в табл. 3.11. Таким чином, європейські стандарти життя неможливо досягти без адаптації інституційної та економічної політики до вимог сталого розвитку, прозорості та соціальної справедливості. Війна та демографічні зміни посилюють необхідність

структурних реформ — від ринку праці до системи освіти, медицини та соціального захисту.

Таблиця 3.11

Узагальнені рекомендації

Напрямок	Рекомендований захід	Очікуваний результат
Економіка	Податкові стимули для МСБ	Зростання інвестицій на 10–15%
Трудовий ринок	Центри перекваліфікації	Скорочення безробіття на 7–10%
Освіта	Програми обміну та ЕКТС	Підвищення мобільності студентів на 50%
Охорона здоров'я	eHealth та профілактика	Зниження захворюваності на 10–15%
Соціальний захист	Адресні трансферти	Зниження бідності на 8–12%

Джерело: складено автором

Економічно обґрунтовані програми перекваліфікації, підтримки бізнесу та соціальних трансфертів можуть сприяти виходу з кризи та підвищенню добробуту населення. Ключовим є поєднання зовнішньої підтримки (ЄС, міжнародних фінансових інституцій) з внутрішніми реформами, щоб забезпечити не лише відновлення, але й довгострокову стійкість і конкурентоспроможність української економіки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі було проведено всебічний аналіз сучасних викликів та перспектив впровадження європейських стандартів життя в умовах війни, демографічної кризи, фіскальних обмежень та необхідності відновлення країни. Встановлено, що наближення до стандартів ЄС є не лише політичним курсом, а й соціально-економічною необхідністю для забезпечення гідного рівня життя громадян України:

1. Європейські стандарти життя базуються на чотирьох ключових принципах: соціальної єдності, економічної стабільності, екологічної відповідальності та інституційної прозорості. Впровадження цих засад в Україні вже розпочато через адресні реформи та програми (підтримка ВПО, енергоефективність, цифровізація тощо), однак їх реалізація потребує посилення інституційних спроможностей та ресурсного забезпечення.

2. Ключові бар'єри, що ускладнюють інтеграцію до європейського рівня життя: війна та руйнування інфраструктури; відтік кваліфікованих кадрів і скорочення трудових ресурсів; демографічне старіння та зменшення населення; фіскальні обмеження на тлі високих витрат на оборону; високий рівень соціальної нерівності.

3. Прогрес імплементації європейських норм у сферах освіти, охорони здоров'я, цифрового урядування та антикорупційної політики створює потенціал для якісних змін. Але цей процес потребує активнішої фінансової та технічної підтримки — як з боку держави, так і міжнародних партнерів.

4. Прогнозні моделі та аналіз даних (табл. 3.6–3.10) показали, що реалізація європейських принципів дає можливість: поступово знижувати рівень безробіття та бідності; покращити соціальну захищеність вразливих груп; підвищити ефективність використання бюджету; покращити доступ до якісних публічних послуг.

5. Рекомендації щодо впровадження європейських стандартів

включають: переорієнтацію державної політики на розвиток людського капіталу; забезпечення сталого фінансування соціальних програм; розвиток партнерств з ЄС для технічної, консультативної та фінансової допомоги; вдосконалення моніторингу ефективності реформ через прозорі індикатори.

У цілому, реалізація європейських стандартів життя є багатофакторним процесом, який вимагає системного підходу, злагоджених дій держави, громадянського суспільства та міжнародної спільноти. В умовах сучасних викликів це не лише шлях до інтеграції з ЄС, а й до підвищення життєвих стандартів та відновлення довіри громадян до майбутнього країни.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи було досягнуто поставлену мету — комплексно проаналізовано теоретико-методологічні засади, практичні виклики та можливості інтеграції України до європейських стандартів життя. На основі поставлених завдань зроблено такі висновки:

1. Суть категорій "якість життя" та "рівень життя" полягає у багатовимірному підході до добробуту людини. Якщо рівень життя здебільшого характеризується кількісними економічними показниками (дохід, споживання, зайнятість), то якість життя охоплює також суб'єктивні оцінки добробуту, безпеки, здоров'я, освіти, довкілля та участі в суспільному житті.

2. Європейські стандарти якості життя базуються на забезпеченні гідних соціальних умов, доступу до якісної освіти, охорони здоров'я, екологічної відповідальності, захисту прав людини та інституційної ефективності. У ЄС ці аспекти інтегруються в державну політику, використовуючи індикатори сталого розвитку, індекси людського розвитку, соціального прогресу, гендерної рівності тощо.

3. Методологія оцінки якості життя базується на поєднанні об'єктивних (ВВП на душу населення, рівень бідності, охоплення освітою) та суб'єктивних показників (задоволеність життям, соціальна довіра). У роботі були проаналізовані: Індекс людського розвитку (ІЛР), Prosperity Index, Індекс соціального прогресу, а також українські індикатори регіонального розвитку.

4. Соціально-економічний стан України у 2022–2024 рр. визначається впливом повномасштабної війни, що призвела до падіння ВВП на 28,8% у 2022 році, зростання інфляції, руйнування критичної інфраструктури та відтоку трудових ресурсів. Хоча спостерігається відновлення економіки у 2023–2024 рр., темпи росту поки не є достатніми для досягнення стабільності.

5. Діагностика індикаторів якості життя в Україні та ЄС показала, що наша країна суттєво поступається за рівнем доходів, тривалістю життя,

часткою соціальних витрат у ВВП, доступом до публічних послуг. Зокрема, середня зарплата в Україні у 2024 р. у 4–5 разів нижча, ніж у країнах ЄС, а рівень бідності становить понад 21%.

6. Основні бар'єри євроінтеграції включають: війну та руйнування економічних зв'язків; фіскальні обмеження через високі оборонні витрати; демографічні втрати і міграцію; низький рівень довіри до інституцій та корупцію.

7. Реформи у сферах економіки, охорони здоров'я, освіти та соціального захисту вже демонструють позитивні зрушення. Зокрема, зростає кількість громадян, охоплених цифровими послугами, підтримується МСБ через гранти, оновлюється модель фінансування охорони здоров'я. Однак ці зміни потребують системної підтримки та завершення ключових перетворень.

8. Євроінтеграційні процеси виступають каталізатором змін, стимулюючи реформи через вимоги адаптації законодавства до права ЄС, а також через доступ до фінансових інструментів (Інструмент підтримки України, кошти МФО тощо). Прогрес в імплементації угоди про асоціацію досягнув понад 70% у низці сфер.

9. Рекомендації для реалізації європейських стандартів передбачають: посилення адресної соціальної політики; розбудову людського капіталу; підтримку малого бізнесу; подолання демографічних втрат; інституційну трансформацію на основі принципів відкритості та підзвітності.

Таким чином, реалізація європейських стандартів життя в Україні можлива за умови комплексного підходу — поєднання внутрішніх реформ, міжнародної підтримки, стратегічного планування та ефективного управління ресурсами. Успіх цього процесу є запорукою побудови сталої, справедливої та конкурентоспроможної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адлер Пол С. і Сок-Ву Квон. Соціальний капітал: перспективи нової концепції. 2002 року. Офісна академія. Огляд Академії менеджменту. 27(1): 17–40. С. 23.
2. Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України : зб. матеріалів ХІХ наук.-практ. конф. / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. Дніпро: НТУ ДП, 2022. 151 с.
3. Алєканкіна К. Наближення до ЄС. Огляд реформ за четвертий квартал 2022. ВоксУкраїна : веб-сайт. URL: <https://voxukraine.org/nablyzhennya-do-yes-oglyad-reform-za-chetvertyj-kvartal-2022> (дата звернення 01.10.2025).
4. Андрейко В.І. Досвід Чесько-Словацького співробітництва в контексті інтеграційної стратегії України // *Studia Slovakistica*. 5. Українсько-Словацькі діалоги. Літературознавство: Історія. Ужгород: УжНУ, 2005. С.158-167.
5. Андрійчук Т. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства: проблеми організаційно-функціонального забезпечення. Політичні дослідження. 2021. № 2. С. 80–93.
6. Баранник Л. Б., Корягіна Т. В., Тараненко В. Є. Соціальне обслуговування в системі соціального захисту населення: теоретико-методологічний та фінансовий аспекти. Економічний вісник університету. Збірник наукових праць учених та аспірантів. Випуск 50. С.106-122.
7. Бондаревська К.В. Соціальна безпека у контексті формування поведінки суб'єктів ринку праці. *Поведінкова економіка: від теорії до практики*: міждисциплінарний навчальний посібник. За науковою ред. к.е.н., доц. Татомир І.Л., к.е.н., доц. Квасній Л.Г. Трускавець: ПОСВІТ, 2022, 408 с. С.265-278.
8. Бронікова С.А. Механізм як наукова метафора. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». 2011. Вип. 2. С. 75–

82. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav1/2011_2/9.pdf (дата звернення 20.10.2025).

9. Вовканич І.І. Постсоціалістична трансформація в Угорщині: історіографічний аспект // *Carpathica-Carpatika. Політологічні студії: історія, теорія, практика*. Ужгород: Політологічні студії, 2003. Вип.21. С.211-226.

10. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі / за ред. В. Юрчишин. Київ: Центр Разумкова, 2022. 102 с.

11. Гурочкіна В., Рябініна Н.О. Інклюзивний розвиток національної економіки в умовах соціального капіталу. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 5. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/support.htm> (дата звернення 20.10.2025).

12. Динаміка зовнішньо-політичних настроїв населення. (1-2 жовтня 2022 р.). Соціологічна група «Рейтинг»: веб-сайт. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinam_ka_zovn_shnopol_tichnih_nastro_v_naselennya_1-2_zhovtnya_2022.html (дата звернення 10.10.2025).

13. Дудкевич В. І. Процес інтеграції України до Європейського Союзу в контексті суперечностей внутрішньо європейського розвитку. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку*. 2021. № 1. С. 119–124.

14. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. Україна – Європа : веб-сайт. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf (дата звернення: 14.05.2025).

15. Зеленський В. О. Україна зможе відбудуватись і реалізувати всі свої зовнішньополітичні цілі. 12.07.2022 р. Президент України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3527695-ukraina-zmoze-vidbuduvatis-i-realizuvati-vsisvoi-zovnisnopoliticni-cili-prezident.html> (дата звернення 18.10.2025).

16. Зеленюк Г. Вишеградська четвірка матиме на заході те, що робить на сході. Політика і час, 2005. №2. С.28-34.
17. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003 рр.) / Відп. ред. С.В.Віднянський. Київ: Генеза, 2004. 616 с.
18. Київський міжнародний інститут соціології. Соціологічні та маркетингові дослідження «Чи має Україна виконувати всі вимоги ЄС для якнайшвидшого вступу. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1126&page=2> (дата звернення 26.10.2025).
19. Климпуш-Цинцадзе І. Голова Комітету ВРУ з питань інтеграції України до ЄС. Відкрита дискусія «Статус кандидата на членство в ЄС: як нам використати історичний шанс?» URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricpolitics/3529637-u-radi-viznacili-cotiri-najvazlivisi-komponenti-dla-podalsoi-evrointegracii-ukraini.html> (дата звернення 24.10.2025).
20. Копійка В.В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна. Київ: Юридична думка, 2005. 448 с.
21. Коулман Дж. Капітал соціальний і людський. Суспільні науки та сучасність. 2001. № 3. С. 122–139.
22. Макаренко Н. А. Нові перспективи вступу України до Європейського Союзу: вплив російсько-української війни 2022 року на Євроінтеграцію. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. № 1 (2022). С. 366–369.
23. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. Якість відкритих даних і мова R. Прес-офіс Міністерства. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/derzhsluzhbovtsiv-navchili-pratsyuvati-z-vidkritimi-danimi-zavdyaki-programuvannu> (дата звернення 24.10.2025).
24. Могиль В. Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. Наукові праці Міжрегіональної академії управління

персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2022. Вип. 3 (63). С. 78–81.

25. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 19.11.2025).

26. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.11.2025).

27. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua> (дата звернення: 19.11.2025).

28. Офіційний сайт Пенсійний Фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/> (дата звернення: 21.11.2025).

29. Офіційний сайт Податкової служби України. URL: <https://nvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/970048.html> (дата звернення: 02.11.2025).

30. П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. Зайнятість і доходи. 23-24 липня 2022 року. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_job_income_1000_ua_072_022_%D1%85v_press.pdf (дата звернення 20.10.2025).

31. Патнем Р. Процвітаюче суспільство. Соціальний капітал і суспільне життя. *The American Prospect*. 1993. Vol. 4. № 13. Р. 1–2.

32. Пелдем М. Соціальний капітал: один чи багато? Визначення та вимірювання. *Журнал економічних досліджень*. 2000. Том 14. Випуск 5. С. 629–654.

33. Полешко А. Європейські перспективи України: наскільки нинішні реформи задовольняють вимоги Єврокомісії. *Юрист&Закон*. 2023. № 1 (686). URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016317 (дата звернення 01.10.2025).

34. Портес А. Соціальний капітал: його походження та застосування в сучасній соціології. *Щорічний огляд соціології*. 1998. Том 24. С. 1–24.

35. Разумков центр. Довіра інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (2024 року). URL:

<https://razumkov.org.ua/pro-nas/richnyi-zvit/richnyi-zvit-2024> (дата звернення 20.10.2025).

36. Раструм Й. Inter-організаційна міжособиста відповідальність: дослідження процесів соціального капіталу у відносинах між північноєвропейськими та етнічними китайськими фірмами. Управління промисловим маркетингом. 2008. Том 37. С. 502–512.

37. Реінтеграція населення деокупованих територій Донбасу і Криму в Україну: права і громадянство. Круглий стіл. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «БОРИСФЕН ІНТЕЛ» : веб-сайт. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/politics/reintehratsiyanaselennya-deokupovanykh-terytoriy-donbasu-i-krymu-v-ukrayinu-prava-i-hromadyanstvo/> (дата звернення 11.10.2025).

38. Руда Т.В. Соціальний капітал як елемент забезпечення національної безпеки НДІ фіскальної політики Наука оптимальних податкових рішень 2020. URL: <https://www.ndifp.com/1374/> (дата звернення 20.10.2025).

39. Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. X Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця. 2022. Ч. 2. 264 с.

40. Соціологічна група «Рейтинг». Тринадцяте загальнонаціональне опитування: зовнішньополітична орієнтація. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_1200_ua_062022_%D1%85press.pdf (дата звернення 20.10.2025).

41. Спільна заява за підсумками 24-го саміту Україна – ЄС. Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського : веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-za-pidsumkami-24-go-samitu-ukrayina-yes-80765> (дата звернення 10.10.2025).

42. Стефанішина О. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. Віце прем'єр-міністерша з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України. URL: <https://ck-oda.gov.ua/wp->

content/uploads/2022/06/27062022_3.pdf (дата звернення 18.10.2025).

43. Стефанчук Р. Голова ВР. Телемарафон «Європейська правда». URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/26/7142053/> (дата звернення 26.10.2025).

44. Туболець І.І. Роль публічного управління рівнем безпеки соціально-економічного розвитку регіонів /А. Стілл; Є. Карташов, В. Залізнюк, Є. Вилгін, І. Туболець // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики 2021 Том 6 № 41,с. 448-457. [Web of science]

45. Український інститут майбутнього Звіт за результатами всеукраїнського соціологічного дослідження: Соціально-політичні настрої українців. Жовтень 2021 року. Український інститут майбутнього спільно з Нью імідж Маркетинг Груп 05.11.2021 від UIFuture. URL: <https://uifuture.org/publications/soczialno-politychni-nastroyi-ukrayincziv-zhovten-2021/#more-9367> (дата звернення 20.10.2025).

46. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Національна безпека і оборона. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. 2022. № 1–2 (187–188). С. 132.

47. Файн Б., Мілонакіс Д., Fine В. Теорії соціального капіталу: (політична економія та розвиток) / Бен Файн, Дімітріс Мілонакіс. Лондон : Плутон Прес; IPPE, 2010. 304 с.

48. Фукуяма Ф. Довіра: соціальні чесноти та шляхи процвітання / пер с англ. Москва : АСТ Хранитель, 2006. 730 с. 8. Богущ Л.Г. Соціальний капітал і соціогуманітарний простір: методологія визначення, взаємозв'язки, вектори розвитку. Економіка та держава. 2010. № 4. С. 15–20.

49. Фукуяма Ф. Соціальний капітал. Незалежний культурологічний часопис «І». 2008. № 53. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm> (дата звернення 20.10.2025).

50. Центр аналізу та соціологічних досліджень Міжнародного республіканського інституту (MPI). Опитування IRI: Суспільно-політичні погляди в Україні (Червень, 2023). Соціальна група «Рейтинг». 15.08.2023.

URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/2023_june_survey_ua.pdf
(дата звернення 12.10.2025).

51. Шмигаль Д. Що дає Україні кандидатство в ЄС. Головні переваги. Прем'єр-міністр України. 03.07.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3520902-so-dae-ukraini-kandidatstvo-v-es-smigal-nazvav-golovni-perevagi.html> (дата звернення 18.10.2025).

52. A European statute for associations and NGOs – long overdue recognition for civil society / European Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/european-statute-associations-and-ngos-long-overdue-recognition-civil-society>. (дата звернення 14.10.2025).

53. A European Statute for Associations: Let's get the ball rolling / Civil Society Europe. URL: <https://civilsocietyeurope.eu/a-european-statute-for-associations-lets-get-the-ball-rolling> (дата звернення 12.10.2025).

54. A resolution on the shrinking space of civil society in Europe adopted by European Parliament 08.03.2022 / Legislative Observatory. URL: <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1696770&t=e&l=en>. (дата звернення 12.10.2025).

55. Barannik, V.O., Zemlyany`j, M.G., Shevczov, A.I. (1999) Yevropejs`ky`j energety`chny`j sektor ta perspekty`vy` Ukrayiny`: Anality`chny`j material. URL: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/88.pdf> (дата звернення 15.10.2025).

56. Dzurinda M. Atmosféra ešte nebola taká dobrá, ako je dnes // Česko-Slovensko 2001. Mimoriadna príloha Hospodárskych novín. – S.5. 3. Visegrad Group – Your Partner. Prague: PP Agency, 2010. 197 p.

57. European Parliament resolution of 17 February 2022 with recommendations to the Commission on a statute for European cross-border associations and non-profit organisations / European Parliament. URL : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0044_EN.html. (дата звернення 14.10.2025).

58. European statute for associations and NGOs / European

Economic and Social Committee. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/european-statute-associations-and-ngos> (дата звернення 12.10.2025).

59. European Commission (2022). Secure, Clean and Efficient Energy. Retrieved from http://ec.europa.eu/research/horizon2020/pdf/press//fact_sheet_on_energy_in_horizon_2022.pdf. (дата звернення 18.10.2025).

60. European Commission (2023). Communication from the Commission. Energy 2023. A strategy for competitive, sustainable and secure energy. Retrieved from https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2013_energy2023_en_0.pdf. (дата звернення 18.10.2025).

61. European Integration Index 2014 for Eastern Partnership Countries. Retrieved from <http://www.eapindex.eu/> (дата звернення 17.10.2025).

62. Iryna Tubolets Comprehensive rating assessment of the level of social security in the labor market of Ukraine and the EU/ Kseniia Bondarevska, Victoriia Taranenko, Iryna Tubolets, Tetyana Koriahina, Vita Cherba/ Ad ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. VOL. 12, ISSUE 2, SPECIAL ISSUE XXX. 2022. pp. 92-100.
URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120230/papers/A_20.pdf [Web of science]

63. Iryna Tubolets Public policy settlement of social conflicts in the context of national security / Tetiana Shestakovska, Iryna Mykhailovska, Myroslava Buk, Andriy Tabachuk, Iryna Tubolets // Vol. 40 Núm. 72 (2022): Cuestiones Políticas, pp.395-409. [Web of science]

64. Kseniia Bondarevska, Victoriia Taranenko, Iryna Tubolets, Tetyana Koriahina, Vita Cherba (2022) Comprehensive rating assessment of the level of social security in the labor market of Ukraine and the EU. 2022. 12, 92-100.

65. Liliia Barannyk, Olena Dobrovolska, Victoriia Taranenko, Tetyana Koriahina and Ludmyla Rybalchenko (2021). Personal income tax as a tool for

implementing state social policy. *Investment Management and Financial Innovations*, 2021. 18(2), 287-297. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(2\).2021.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(2).2021.23)

66. Riabinina N. (2021). Socio-economic consciousness is a key driver of the tax service of Ukraine. *Three Seas Economic Journal*. 2(1), p. 65–70. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-1-11> (дата звернення 24.10.2025).

67. Stel`mashuk, A.M. (2016). Sutnisna karaktery`sty`ka, peredumovy` i zasady` transkordonnoyi konvergenciyi mizh Ukrayinoyu ta YeS. *Innovacijna ekonomika*, 7B8, 7B17.2 [in Ukrainian]

68. Ukraina na evropejskih rynkah: vzglyad ehkspertov. Vzyato s: http://old.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=96 [in russian] (дата звернення 15.10.2025).